

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Význam jednotlivých kulturních prvků současných

Krymských Tatarů

Vít Kohout

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vít Kohout

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Význam jednotlivých kulturních prvků současných Krymských Tatarů

Název anglicky

The significance of the particular cultural elements of the Crimean Tatars

Cíle práce

Cílem práce je zaměřit se na kulturní znaky Krymských Tatarů od historie přes náboženství a jazyk. Práce by měla poukázat na to, které kulturní znaky jsou pro Krymské Tatary důležité, kterými se vyznačují. Snahou práce je také poukázat na to, jak se důležitost jednotlivých kulturních znaků měnila v průběhu času.

Metodika

Práce bude vycházet především z terénního výzkumu na Krymu, který klade důraz na kvalitativní výzkum, opírající se o kvantitativní data. Autor bude provádět výzkum hlavně pomocí neřízených rozhovorů, prostého pozorování, dotazníků a studia literatury. Rozhovory budou prováděny v různých městech a s různými věkovými skupinami.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Doporučené zdroje informací

- FISHER, Alan. The Crimean Tatars. Stanford, Calif: Hoover Institution Press, 1987. ISBN 9780817966621.
- HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 45. sv. ISBN 978-80-74190-10-0.
- PARGAČ, Jan Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti (Crimean Tatars: Ethnic Consolidation, Destruction and Searching of Future) editor: Tomandl, M.; In: Studia Ethnologica XIV. 1. vyd. 2008, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica . Praha: Nakladatelství Karolinum; s. 37-51. ISBN 978-80-246-1155-6.
- WILLIAMS, Brian Glyn. The Ethnogenesis of the Crimean Tatars. An Historical Reinterpretation. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/s1356186301000311>.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 3. 3. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 3. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 11. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci " Význam jednotlivých kulturních prvků současných Krymských Tatarů" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 16. 3. 2015 _____

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu práce doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D, za vedení mé bakalářské práce a především za umožnění účasti na projektu Pestrá Evropa, díky kterému jsem měl příležitost nahlédnout do problematiky etnických menšin v terénu. V neposlední řadě děkuji také členům svého výzkumného týmu za spolupráci a všem Krymským Tatarům za jejich ochotu a vstřícnost.

Význam jednotlivých kulturních prvků současných Krymských Tatarů

The significance of the particular cultural elements of the Crimean Tatars

Souhrn

Práce je zaměřena na definici kulturních prvků Krymských Tatarů, specifikaci hlavních elementů a jejich roli v současnosti. Výzkum pracoval s daty založenými na výpovědích zástupců dané menšiny. Výsledky zkoumané problematiky zahrnují i subjektivní názory jednotlivých respondentů na dnešní sociální problémy, nedostatky ve školství, ale také vzpomínky na deportaci a následnou repatriaci zpět na Krym. Hlavním zdrojem dat byl vlastní terénní výzkum a rešerše sociálních sítí.

Summary

The thesis is focused on definition of cultural elements of Crimean Tatars, specification of the main elements and determination their role in the present. The research is founded on testimonies of representatives of the studied minority. The results of researched topic include subjective opinions of particular respondents on social problems, shortcomings in educations and memories of deportation and following repatriation back to Crimea. The main source of data was based on author's own fieldwork and social networks research.

Klíčová slova: Krymští Tataři, etnická minorita, menšina, Krym, turkické národy, kulturní znaky, kulturní prvky, deportace, repatriace, revitalizace

Keywords: Crimean Tatars, ethnic minority, minority, Crimea, Turkic nation, cultural symbols, cultural elements, deportation, repatriation, revitalization

Obsah

1.	ÚVOD	9
1.1.	CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	10
2.	METODIKA	11
2.1.	APLIKOVANÉ METODY	11
2.2.	TERÉNNÍ VÝZKUM	12
2.3.	METODICKÝ POSTUP VÝZKUMU	14
3.	LITERÁRNÍ REŠERŠE	17
3.1.	ODBORNÉ ČLÁNKY:.....	17
3.2.	OBEZNÉ KNIHY:	18
3.3.	KNIHY ZAMÉRENÉ NA KRYMSKÉ TATARY:	19
4.	VYMEZENÍ POJMŮ	20
4.1.	ETNICKÁ IDENTITA.....	20
4.2.	INTEGRACE A ASIMILACE	22
4.3.	MENŠINA	23
4.4.	REPATRIACE.....	24
5.	HLAVNÍ KULTURNÍ PRVKY KRYMSKÝCH TATARŮ	25
5.1.	HISTORIE KRYMU A KRYMSKÝCH TATARŮ.....	25
5.1.1.	<i>Osvobozenecké hnutí</i>	<i>28</i>
5.1.2.	<i>Druhá fáze Krymského osvobozenického hnutí.....</i>	<i>32</i>
5.1.3.	<i>Deportace očima Krymských Tatarů</i>	<i>32</i>
5.1.4.	<i>Návrat zpět na Krym očima Krymských Tatarů.....</i>	<i>33</i>
5.2.	JAZYK	36
5.2.1.	<i>Teoretické pojmy týkající se jazyka</i>	<i>38</i>
5.2.2.	<i>Příklady úspěšných etnicko-jazykových revitalizací</i>	<i>42</i>
5.3.	NÁBOŽENSTVÍ.....	44
5.3.1.	<i>Renesance islámu</i>	<i>45</i>
6.	POTLAČENÍ ČI ZACHOVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH KULTURNÍCH PRVKŮ.....	48
6.1.	TRADICE A ZVYKY	48
6.2.	ŠKOLA A VZDĚLÁNÍ.....	49
6.3.	POLITICKÁ SITUACE	51
7.	ZÁVĚR.....	54
8.	PŘÍLOHY	56
8.1.	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	56
8.1.1.	<i>Statistiky Krymských Tatarů</i>	<i>59</i>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Průběh terénního výzkumu 2013	13
Obrázek 2 - Obrázek 2 - Mapa Krymu neboli Taurien z roku 1791.....	26
Obrázek 3 - Mapa Tavrické gubernie	28
Obrázek 4 - Chánský palác v Bacjčisaraji v roce 1784	31
Obrázek 5 - Chánský palác v Bacjčisaraji v roce 2013	31
Obrázek 6 - Oděv, který si musela výzkumnice obléci, před vstupem do mešity	47
Obrázek 7 - Rekonstruovaná Medresa Zyndžirla vlevo a muzeum napravo	50
Obrázek 8 - Mladý Krymský Tatar Asam	60
Obrázek 9 - Tradiční večeře v Bachčisaraji, zleva polévka langhman, mleté maso ve vinném listu, polévka šurpan a tradiční bílý chléb	60
Obrázek 10 - Tradiční šaty Krymských Tatarů, vlevo mladé děvče, vpravo výzkumník ...	61

SEZNAM GRAFŮ

GRAF 1 - Repatriace Krymských Tatarů	34
GRAF 2 - Statistika o obyvatelstvu Krymu.....	59
GRAF 3 - Statistika o osídlení Krymu.....	59

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Respondenti z terénního výzkumu 2013	15
Tabulka 2 - Respondenti ze sociálních sítí 2014	16

1. Úvod

Kulturní prvky jsou důležitou součástí vlastní identity etnických skupin, jsou projevem různorodosti a pestrosti kultur po celém světě. Pozorování a zkoumání těchto elementů nám pomáhá porozumět členům etnika, pochopit jejich chování a smýšlení. Například jazyk a náboženství mohou sloužit k projevu svobody a demokracie a zároveň se z nich mohou stát nástroje k utlačování a diskriminaci jednotlivců, skupin i celých národů.

Tato práce se zaměřuje na určení významu vybraných kulturních prvků pro etnickou identitu Krymských Tatarů. Úpadek jednotlivých kulturních prvků jako je například jazyk, může předcházet ztrátě etnické identity. Toto tvrzení neplatí vždy, jak můžeme vidět právě na příkladu Krymských Tatarů nebo Irů, kde zastává jazyk spíše symbolickou hodnotu.

Situace Krymských Tatarů se v posledních letech radikálně změnila v návaznosti na konfliktech mezi Ruskem a Ukrajinou a následné anexi Krymu Ruskem v březnu roku 2014. Od té chvíle zkoumaná menšina dostává více mediální pozornosti a díky tomu se zviditelnila téměř po celém světě. Násilná masová deportace, která postihla Krymské Tatary a další etnické skupiny za sovětského svazu v květnu 1944 kvůli údajné kolaboraci s německými okupanty, je pravděpodobně jedním z důvodů, proč se o Tatarech ve spojitosti s Krymem dosud výrazněji nemluví.

Krym je strategické místo situované na Černém moři, důležité jak k obchodním, tak k vojenským účelům. Z těchto důvodů a dalších, byly o Krymský poloostrov boje v minulosti a pokračují i dnes. V historii patřil například Gótům, přehnala se přes něj Čingischánova vojska, vznikla zde Zlatá horda a následně Krymský chanát. Patřil zhruba tři sta let k Osmanské říši, poté byl zabrán Ruskou federací a následovalo připojení k Ukrajině, které trvalo až do nedávného agresivního zabrání poloostrova Ruskem, které neuznala velká část Evropské unie včetně České republiky.

1.1. Cíl práce a výzkumná otázka

Cílem práce je zaměřit se na kulturní prvky Krymských Tatarů od historie přes náboženství a především na jazyk a význam prvků pro minoritu. Práce by měla popsat vybrané kulturní prvky Krymských Tatarů, ukázat jejich roli v současnosti a tendenci v jejich zachovávání pro budoucí generace.

Práce se snaží dát odpověď na hlavní výzkumnou otázku:

- Jak vybrané kulturní prvky ovlivňují etnickou identitu Krymských Tatarů?

A na výzkumné podotázky:

- Jaké jsou role těchto prvků v současnosti?
- Dochází u některých prvků k jejich potlačování, vytěšňování nebo smíšení s prvky jiných kultur?
- Dochází k revitalizaci těchto kulturních prvků?

2. Metodika

Práce vychází především z terénního kvalitativního výzkumu na Krymu, který se opírá o kvantitativní data. Výzkum byl prováděn převážně pomocí polostandardizovaných interview, prostého pozorování, dotazníků a studia literatury. Rozhovory byly prováděny v Simferopolu, Sevastopolu, Bachčisaraji a Forosu, z velké části s mladší generací Krymských Tatarů ale i Ruských a Ukrajinských obyvatel.

Při výzkumu byly použity kvalitativní a kvantitativní metody a různé techniky výzkumu. Pojem kvalitativního výzkumu definuje Hendl jako „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“¹

Část práce je založená na studiu dokumentů a statistik spojených se zkoumaným etnikem. Pro přípravu výzkumu bylo například důležité zjištění geografických lokalit, kde na Krymu toto etnikum převážně žije a mít alespoň základní znalosti o náboženství, některých zvycích, tradicích, jazyku a také historických událostech, které potkali tuto menšinu.

2.1. Aplikované metody

Autor tuto práci staví především na neřízených a polostandardizovaných rozhovorech, studiu literatury, na prostém pozorování, dotaznících a informacích poskytnutých v rámci komunikace s etnikem přes sociální sítě.

S technikou dotazníků lze obsáhnout velkou skupinu respondentů v různých věkových kategoriích. Otázky může autor dobře promyslet a s anonymním přístupem dotazovaný bez problému odpoví na jinak nepříjemné otázky. Na druhou stranu si respondent může nějaké informace vyhledat nebo odpovídat lživě. Avšak s velkým počtem získaných odpovědí nemusíme klást na extrémní výpovědi velký důraz.

¹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, Str 50.

Studiem literatury se autor dobře připraví na konkrétní výzkum. Například studiem historických událostí lépe pochopí aktuální problémy, které mohou být jejich důsledkem. Je dobré znát alespoň základy náboženství studované menšiny nebo důležité tradice a zvyky, aby se výzkumník vyhnul možným faux pas.

Prosté pozorování je nápomocné zejména tím, že můžeme vypořádat i věci, na které by se nás ani nenapadlo zeptat. Můžou to být věci naprosto banální, ale neznáme je z vlastní kultury, a proto nás nenapadlo se na ně zeptat. Problém je v tom, že pozorováním se dozvíme jen povrchové informace. Vypořádáme je pomocí našich smyslů, ty nás však mohou zradit a můžeme dát informaci jiný význam, než který doopravdy nese.

Pomocí polostandardizovaného rozhovoru se respondent může postupně odchylovat od hlavního tématu, ale každou další otázkou ho autor vrátí zpět k důležitým informacím, což se nemůže stát při nestandardizovaném rozhovoru. Oproti plně standardizovanému rozhovoru se zde však respondent může více uvolnit a rozmluvit, aniž by odbočil od tématu. Poskytování rozhovorů v přirozeném prostředí dané minority byl další pozitivní faktor působící na chování respondenta.

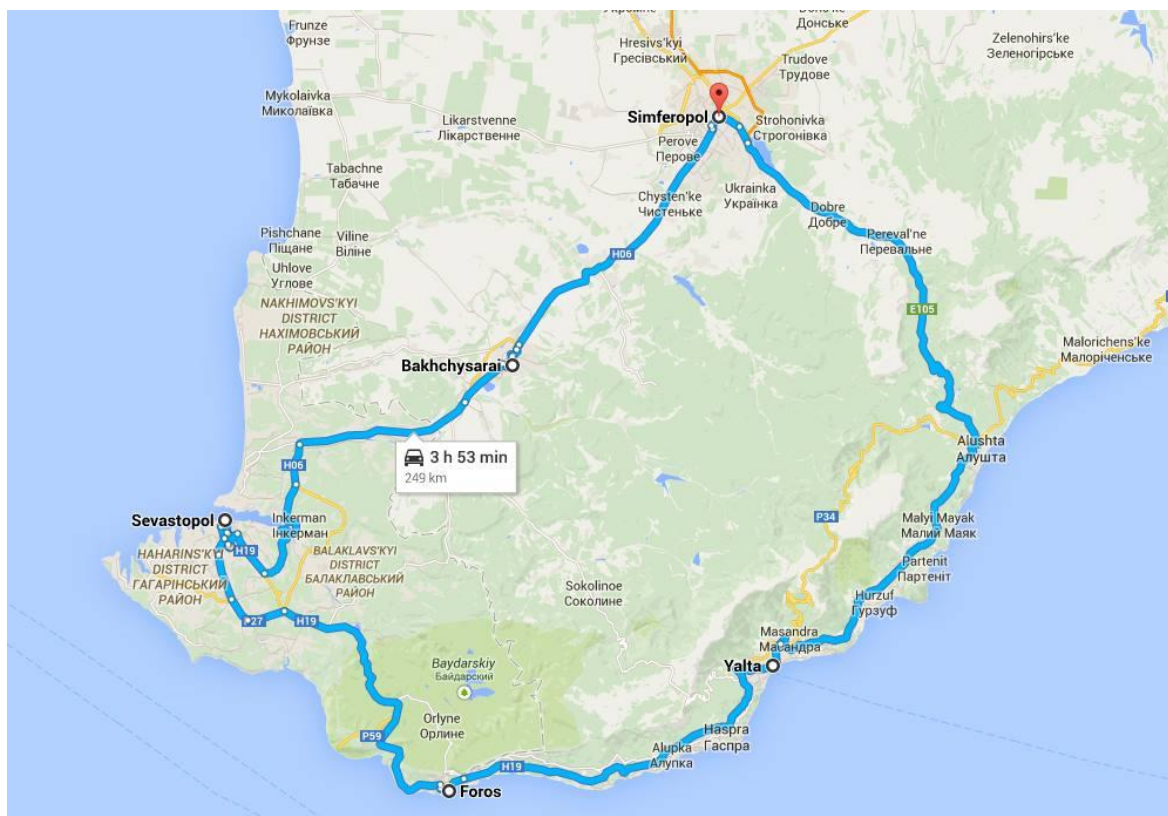
2.2. Terénní výzkum

Krymský poloostrov je situován na jihovýchodě Evropy v Černém moři. Je velmi strategicky umístěn například pro obchodní a vojenské účely. Na jihu přes moře se nachází Turecko, západním směrem leží Bulharsko, Rumunsko a Moldávie. Na severu se rozpíná Ukrajina, ke které v době výzkumu ještě Krym patřil jako autonomní republika². Na východě je Gruzie a Rusko, které nyní považuje Krym za součást Ruské federace³.

² Autonomní republika Krym byla obnovena roku 12. 2. 1991 a byla jí až do roku 2014

³ Od března 2014 považuje Rusko Republiku Krym za součást svojí federace.

Obrázek 1 - Průběh terénního výzkumu 2013⁴

Jak je vidět na obrázku 1, výzkum byl zaměřen převážně do čtyř měst: Simferopolu, Bachčisaraji, Sevastopolu a Forosu.

Simferopol je hlavní město Krymu, které nachází se skoro uprostřed poloostrova. Město založila carevna Kateřina Veliká na konci 18. století⁵ a nyní je kulturním střediskem Krymských Tatarů. Je zde také letiště a vlakové a autobusové nádraží. V sezóně zde bývá mnoho turistů převážně z Ruska a Ukrajiny.

Druhé město, kde byl výzkum prováděn nejdéle, se jmenuje Bachčisaraj. Dříve bylo centrem Krymského chanátu, dnes je to cíl mnoha turistů, kteří sem přichází najít malebnou přírodu a historické památky jako je například Chánský palác sloužící dnes také jako muzeum. Autor se zde na pár dní ubytoval v hotelu, kde byla velká část personálu zkoumaného etnika. To bylo pro výzkumníka výhodné pro seznámení s respondenty. Toto město je také historicky důležité přímo pro Krymské Tatary a žije jich tu velké množství.

⁴ Průběh terénního výzkumu (google maps, inc)

⁵ СЕВАСТОПОЛЬСКАЯ ГАЗЕТА: Российские города с греческими именами [online]. 2006 [cit. 2015-01-11]. Dostupné z: <http://sevastopol.press/2006/07/20/vopros-otvet/>

V přístavním městě Sevastopolu se autor nesetkal s příslušníky zkoumaného etnika a strávil zde proto minimálně času a přesunul se do pobřežního města Foros. V tomto městě se jako v předchozí Bachčisaraji autor setkával s Krymskými Tatary, kteří pracovali převážně jako personál v restauracích. Autor předpokládá, že tuto profesy vykonávají mladší Krymští Tataři z důvodu jejich dobré jazykové vybavenosti a pracovitosti.

2.3. Metodický postup výzkumu

Terénní část výzkumu proběhla v roce 2013 ve spolupráci s Janem Forstem a Lucií Hykešovou. Nejvíce přínosných rozhovorů bylo provedeno v Bachčisaraji, kde se výzkumníci setkávali převážně s mladými členy zkoumaného etnika. Výhodou byla malá jazyková bariéra mezi výzkumníky a respondenty a to ze dvou důvodů. Většina mladých respondentů ovládala anglický jazyk, a také díky přibližně stejné věkové hranici, měli respondenti k výzkumníkům pozitivní přístup bez větších příznaků ostýchavosti. Výzkumníci se také snažili aby v případě rozhovoru s ženou, měla vedoucí postavení při kladení otázek slečna Hykešová. Naopak při rozhovoru s mužskými respondenty se více prosazovala mužská část výzkumného týmu. V tříčlenném týmu se také lépe zamezilo úniku informací a nedostatku dodatečných otázek.

Výzkumníci se snažili získat i názor ruské a ukrajinské majority na minoritu Krymských Tatarů. Na základě dotazovaných respondentů lze shrnout, že převládá názor neutrální až lepší. Zmiňují pracovitost, slušnost a poctivost Krymských Tatarů. Soucítí s jejich hořkými okamžiky spojenými s deportací. Jsou si také vědomi institucionálních problémů s rekonstrukcí krymských památek a výstavbou škol, avšak podle nich se tyto problémy vážou k minulosti a dnes již převážně nejsou. Jediné problémy bývají prý občas mezi jedinci v odlišném náboženství. Mají obavy, že Islám vytlačí jejich víru. Respondent však upozorňuje, že se s touto myšlenkou neztotožňuje, a že inteligentní lidé toto smýšlení nemají zapotřebí.

Tabulka 1 obsahuje respondenty z terénní části výzkumu na Krymu. Jméno je občas v tabulce pozměněno, neboť informátor někdy nechtěl uvádět své pravé jméno. V tabulce dvě je to stejné až na to, že to jsou respondenti ze sociálních sítí.

Tabulka 1 - respondenti z terénního výzkumu 2013

Informátor	Věk	Zaměstnání	Město	Délka rozhovoru (min)	Místo narození
Asam	21	Student, číšník v krymsko-tatarském hotelu	Bachčisaraj	65	Krym
Elnada	21	Studentka, číšnice v krymsko-tatarském hotelu	Bachčisaraj	25	Krym
Ajder	24	Manažer hotelu Ašlama	Bachčisaraj	20	Uzbekistán
Edem	25	Prodavač suvenýrů, boxer	Bachčisaraj	20	Krym
Evira	24	Učitelka na střední škole, prodavačka suvenýrů	Bachčisaraj	15	Uzbekistán
Neznámé	Asi 40	Prodavač suvenýrů	Bachčisaraj	10	Uzbekistán
Neznámé, Ukrajinka	Asi 40	Učitelka, průvodkyně	Bachčisaraj	5	Ukrajina
Rifād	Asi 35	Číšník v krymsko-tatarské restauraci	Foros	10	
Ali	24	Student	Simferopol	65	Uzbekistán

Tabulka 2 - Respondenti ze sociálních sítí 2014

informátor	pohlaví	věk	Zaměstnání	Technika sběru dat
Arzy	žena	24	Studentka	dotazník
Veli	muž	26	Student	dotazník
Bahysh	muž	25	Student	dotazník
Denizmelek	žena	26	Studentka	dotazník
Aise	žena	23	Studentka	dotazník
Aziz	muž	24	Student	dotazník
Ayla	žena	37	Representative of Mejlis	dotazník

3. Literární rešerše

V této části jsou uvedeny publikace, které se vztahují k určení hlavních kulturních prvků Krymských Tatarů, jejich rolí v minulosti a současnosti, jaké kulturní prvky vytěsňují, a u kterých dochází k obnově. Publikace zaměřující se na dané téma, jsou zpravidla v jiném než českém jazyce, většinou v ruském, ukrajinském nebo anglickém a jsou často zastaralé. Publikace jsou rozděleny do tří částí.

Odborné články se zabývají vztahy mezi Ukrajinci a Krymskými Tatary, jazykem a kulturou Krymských Tatarů a jejich etnickou identitou a kulturním obrozením. Obecné publikace o etnických menšinách, o jejich jazyku, identitě, kultuře a o etnických komunitách obecně, o kulturních znacích, o nacionalismu, národu a etnických vztazích. Poslední část se zabývá publikacemi, které se zaměřují na Krymské Tatary. Jejich osudem a historií, sociálním a kulturním životem a vztahem Krymských Tatarů s Ukrajinci či Rusy.

3.1. Odborné články:

Článek **The Crimean Tatars: A Quarter of Century after Their Return**⁶ popisuje situaci Krymských Tatarů sedmdesát let po deportaci z Krymského poloostrova a dvacet pět let po jejich návratu. Autor popisuje masivní snížení populace Krymských Tatarů na Krymu. Jejich špatnou sociální a politickou situaci po jejich návratu a dále po zvolení Viktora Janukovyče za prezidenta Ukrajiny v roce 2010.

O vzájemných vztazích mezi Krymskými Tatary a Ukrajinci hovoří článek **Newspaper analyzes relations between Crimean Tatars and Ukrainian power**.⁷ Z tohoto článku se dozvídáme o nespokojenosti Krymských Tatarů na Ukrajině. V poslední době se, i přes opatření, která byla schválena ukrajinským státem, zhoršily sociální a dokonce i ekonomické podmínky Krymských Tatarů žijících na Ukrajině.

⁶ WILSON, Andrew. The Crimean Tatars: A Quarter of a Century after Their Return. *Security and Human Rights* [online]. 2014-04-30, vol. 24, 3-4, s. 418-431 [cit.2015-02-25]. DOI: 10.1163/18750230-02404012. Dostupné z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/18750230-02404012>

⁷ *Newspaper analyzes relations between Crimean Tatars and Ukrainian power*. London: BBC Worldwide Limited, 2001. Dostupné také z: <http://infozdroje.czu.cz/docview/455047951?accountid=26997>

Článek **Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival**⁸, který se zaměřuje na etnickou identitu a kulturní obrození Krymských Tatarů, popisuje je jako turecky mluvící islámskou komunitu. Článek pojednává o návratu Tatarů zpět na Krym. Krymští Tataři byli deportováni v roce 1944 Stalinem do Střední Asie a návrat do vlasti jim byl umožněn až v roce 1989. Kulturní znaky zkoumají autoři článku pomocí etnografického bádání, které bylo provedeno na Krymu v prosinci a dubnu roku 2002. Ve výzkumu zjistili, že sovětská diskriminace a utiskování posílilo jejich etnickou identitu, avšak kulturní identita se měnila v závislosti na politice státu a na kontaktu s jinými kulturami. Nemění se však celá kulturní identita společenství, ale jen některé kulturní prvky, jako například jazyk, jídlo, hudba, slavení Nového roku a narozenin a požívání alkoholu při těchto svátcích.

Český autor, který se zabývá krymsko-tatarskou kulturou a historií již od 18. století je Jan Pargač ve své knize **Krymští Tataři: etnická konsolidace – destrukce – a hledání budoucnosti**⁹. V knize je podrobně popsán historický vznik Krymských Tatarů, jejich deportace, návrat zpět na Krym a s tím spojené problémy se znovuzískáním domů, pozemků a postavení ve společnosti.

3.2. Obecné knihy:

Knih **Jazyk a identita etnických menšin**¹⁰ od Leoše Šatavy se zabývá obecnou možností zachování a revitalizace jazyka a identity etnických minorit. Je zde popsán vývoj a formy etnicity, snahy o zachování menšinových jazyků, role jazyka v etnickém kontextu a různé příklady úspěšné etnicko-jazykové revitalizace. Tyto informace jsou důležité, protože si z těchto příkladů můžeme odvodit, úpadek krymské tatarštiny a nynější snahu o její záchranu.

⁸ AYDINGÜN, Ismail a Ayşegül AYDINGÜN. Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2007, vol. 33, issue 1, s. 113-128. DOI: 10.1080/13691830601043554.

⁹ PARGAČ, Jan. STUDIA ETHNOLOGICA. *Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti*. 2009. vyd. Karolinum. ISBN 978-80-246-1155-6.

¹⁰ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 978-808-6429-830.

Další obecná kniha, která se zabývá národy, národním hnutím a nacionalismem je kniha Miroslava Hrocha s názvem **Národy nejsou dílem náhody**¹¹. Kniha autorovi pomůže definovat pojem národ a nacionalismus.

Třetí kniha se jmenuje **Etnické komunity – kontinuita kulturní reprodukce**¹². Kniha popisuje *utváření stereotypů o imigrantech o identitě etnických minorit* a o její stimulaci, integraci a asimilaci.

Kniha **Ethnic relations in Eastern Europe**¹³ autorovi dává nejrozličnější informace o asimilaci, tradici a kulturním dědictví, kulturní odlišnosti, ale také o etnických konfliktech, o jazyku a identitě, o politických, psychologických a společenských aspektech etnických vztahů.

3.3. Knihy zaměřené na Krymské Tatary:

Anglický autor, který se zabývá Krymskými Tatary, je Alan W. Fisher. Jeho kniha **The Crimean Tatars**¹⁴ je rozdělená na tři historické části. První část „The Crimean Tatar Khanate – Krymský chanát“ začíná vznikem Krymského chanátu, Ottomanskou nadvládou nad Krymem, dále o politickém, ekonomickém a kulturním životě v chanátu. Druhá část pojmenovaná „The Crimean Tatars in Imperial Russia – Krymští Tataři v Ruské říši“ mluví o Ruském zájmu o Krym, o Ruské anexi Krymu a o národním obrození Krymských Tatarů. Poslední část „Crimean Tatars and the USSR – Krymští Tataři a USSR“ pojednává o Ruské revoluci a Tatarech, o Krymské ASSR, o druhé světové válce, jejich deportaci a návratu zpět na Krym.

¹¹ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 45. sv. ISBN 978-807-4190-100.

¹² *Etnické komunity: kontinuita kulturní reprodukce*. Vyd. 1. Editor Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová. Praha: FHS UK, 2012, 292 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978- 80-87398-29-6.

¹³ FEISCHMIDT, Margit. *Ethnic relations in Eastern Europe: a selected and annotated bibliography*. Budapest, Hungary: Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, xi, 256 p. ISBN 96-300-5002-1.

¹⁴ FISHER, Alan W. *The Crimean Tatars*. Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, xii, 264 p. Hoover Institution publication, 166. ISBN 08-179-6661-7.

4. Vymezení pojmů

Tato kapitola se zabývá vymezením základních teoretických pojmů k pochopení dalších částí práce. Autor se snaží postupovat od obecnějších definic jednotlivých pojmů až k tomu jak to chápou samotní Krymští Tataři. Pokud nejsou k dispozici informace týkající se přímo zkoumaného etnika, tak se autor snaží připodobnit situaci k jiné etnické skupině.

4.1. Etnická identita

Se vznikem používání termínu identita je spojován psycholog T. H. Eriksen. Podle něj nahrazuje termín nacionalismus, který není přesný a nejčastěji je přiřazen etnické identitě. *„Ve vztahu k národu pracoval s tímto termínem J. Armstrong, když se pokoušel komparativně popsat cestu od středověkého „národa“ k modernímu a uvědomoval si nemístnost užití termínu „nacionalismus“ pro středověkou a raně novověkou společnost.“*¹⁵

Identita se stala důležitým pojmem ve společnosti. Začala se postupně spojit s problémy, které se týkaly nacionalismu, feminismu, etnicity, minorit a náboženství a dalšími. V reakci na to, se pojem „identita“ používá v různých vědních disciplínách jako je antropologie, sociologie, psychologie a další obory a jejich subsystemy. Identifikovat se můžeme pomocí pohlaví, věku, národnosti, etnické příslušnosti, jazyka, náboženství atd. Autoři se často liší v rozlišení důležitosti jednotlivých prvků. Thomas Eriksen považuje za nejdůležitější prvky pohlaví a věk.¹⁶

K definování pojmu identita můžeme použít dvě různá pojetí a to psychologické a sociologické. Psychologické pojetí chápeme jako vztah jedince k sobě samému. Sociologické pojetí je vztah jedince k ostatním, k vlastní skupině nebo skupině „jiných“. V práci se autor zaměří na sociologické pojetí. Obvyklé jsou pro společnost dva procesy

¹⁵ ARMSTRONG, John A. *Nations before nationalism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2008, 288 s. z 315 s. ISBN 08-078-9607-1.

¹⁶ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Překlad Tereza Kuldová. Praha: Triton, 2007, 268 s. Politologická řada, sv. 5., s. 73-74, ISBN 978-807-2549-252

sociální identity, asimilace a diferenciaci. Asimilace je snaha začlenit se do vlastní skupiny a diferenciaci je tedy snaha odlišit se od společnosti jako individuum.¹⁷

Identitou a jejím definováním se také velmi zabýval Miroslav Hroch, ve své knize *Národy nejsou dílem náhody*. Cituje zde Smithe¹⁸, který mluví o mnoha identitách, jenž se mohou vzájemně kombinovat. Jako je identita národní, regionální, etnická, náboženská či třídní. Těchto identit má každý člověk několik.

Často si vytváříme vlastní definice etnicity, pokud jí bereme jako národní identitu. Odvozujeme si jí od toho, v jaké situaci se nacházíme a v jakém kontextu o ní mluvíme. Například pokud se bavím s Čechem, tak se identifikuju jako Pražan. Pokud mluvím s Evropanem, tak se nazývám Čechem. Když potkám Američana, tak můžu svojí národní identitu nazvat jako Evropan. Znamená to tedy, že smysl pro etnicitu často vzniká na základě protikladů neboli vymezení se vůči jiné etnické skupině.

Krymští Tataři na Krymu se vůči ostatním etnickým skupinám, tedy Rusům a Ukrajincům vymezují v převážně národní/etnické a kulturní identitě. Národní identitu dobře představují endogamní tradice manželství a to, že navzdory tlaku na jejich etnicitu nezanikla krymsko-tatarská etnická skupina. Do důležitých kulturních znaků patří náboženství, historické události a jazyk.

Vymezují se tedy islámem převážně vůči pravoslavnému vyznání. Islám je pro Krymské Tatary velmi důležitý. Vyznávání Islámu je zásadně spojené s přijetím do skupiny. V případě konvertování k jinému náboženství nebo zřeknutí se islámu je spojené vyloučení z etnické skupiny.

Historická identita je spojena se společnými předky a důležitými historickými událostmi, které jsou pro Krymské Tatary typické. Mnoho historických událostí tuto skupinu spojilo dohromady a ovlivnilo to jejich aktuální postavení ve společnosti. Výrazným příkladem je deportování Krymských Tatarů Stalinem.

¹⁷ KOŠŤÁLOVÁ, Petra. Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie, s.22

¹⁸ A. Smith, *National Identity*; W. Bloom, *Personal Identity, National Identity, and International Relations*, Cambridge 1990; B. Giesen (vyd.), *Nationale und kulturelle Identität: Studien zur Entwicklung des kollektiven Bewusstseins in der Neuzeit*, Frankfurt/M. 1991

Jazyk Krymských Tatarů se vymezuje od ruštiny a ukrajinštiny. Problém je, že jazyk je v úpadku a někteří členové zkoumaného etnika považují za svůj mateřský jazyk krymštinu, ale i ruštinu nebo ukrajinštinu. V posledních letech je snaha ze strany Krymských Tatarů o revitalizaci krymštiny a vyučování tohoto jazyka ve školách.

4.2. Integrace a asimilace

Asimilace a integrace jsou pojmy spojené s kontaktem dvou nebo více odlišných kultur. Při asimilaci přejímá jedinec či celá skupina prvky druhé skupiny a přitom znaky své vlastní kultury ztrácí. Druhý případ, tedy integrace znamená, že si jedinec nebo skupina zachová prvky své kultury, i když si osvojí také prvky kultury druhé. S těmito pojmy se také často spojuje termín „marginalizace“. Tímto pojmem se rozumí situace, kdy jedinec či skupina odmítá svou vlastní kulturu, avšak ke kultuře druhé skupiny se z nějakých důvodů nedostane, případně jen na povrchní úrovni.¹⁹

Nekvapil a spol. výše uvedl integraci, asimilaci a marginalizaci kulturní. Tyto pojmy mají stejný význam ve spojení s jazykem. Často kulturní asimilaci nebo integraci předchází právě asimilace či integrace jazyková. Proto si mnoho etnik uvědomuje váhu svého jazyka a investuje tak mnoho úsilí o jeho revitalizaci.

Integrace je tedy důsledek migrace a proces postupného zasazování imigrantů do zaběhlého systému země, ve které se usadili.²⁰ Velmi jednoduše popisuje pojem integrace slovník cizích slov jako způsob začlenění nebo zapojení.²¹

Situace Krymských Tatarů je odlišná v tom, že imigrovali zpět na Krym s pocitem, že se vracejí do své rodné vlasti. Místo toho si zde připadali jako cizinci. O tom svědčí i následující výpověď mladého Krymského Tatara Asama:

¹⁹ NEKVAPIL, Jiří, Marián SLOBODA a Peter WAGNER. *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 117 s. ISBN 978-807-1065-814. Str. 47

²⁰ MAREŠ, M., et. al. *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. 1. Brno: CDK, 2004, s. 23. ISBN 80-7325-050-0.

²¹ KUČERA, R. Integrace: ABZ.cz: slovník cizích slov [online]. [cit. 2012-02-07]. ČSN ISO 690-2 (01 0197). Dostupné z: http://slovníkcizichslov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&typ_hledani=prefix&cizi_slovo=integrace

„V 90. letech Krymští aktivisté vyráběli plakáty a billboardy, na kterých stálo: „Krymští Tataři nejsou turisté, ale jsou národem této země!“ Protože si často jako turisté připadali.“

4.3. Menšina

Pod pojmem menšina neboli minorita si téměř každý dokáže něco představit. Pokud se na tento pojem zaměříme více do hloubky, tak se nám začnou vytvářet odlišnosti různých představ, neboť každý člověk, skupina, národ, stát či světadíl může mít trochu odlišné smýšlení. I v Evropské unii si každý stát definuje pojem menšina samostatně. Pokud chceme vymezit základní body tohoto pojmu, začneme hledat obecnou definici.

Za všeobecnou se považuje definice společenství OSN. *„Skupina obyvatel státu, tvořící menšinu v nedominantní pozici uvnitř státu, disponující etnickými, náboženskými nebo jazykovými charakteristikami, které jsou odlišné od charakteristik většiny obyvatel, mající vědomí vzájemné solidarity, motivované, byť jen implicitně kolektivní vůlí přežít, a jejímž cílem je dosáhnout rovnosti s většinou, jak ve skutečnosti, tak i podle zákona.“*²²

V české republice se tím zabývá Listina základních práv a svobod. Od roku 2001 se touto problematikou také zabývá Zákon o právech příslušníků národnostních menšin č. 273/2001 Sb., který popisuje menšinu jako „Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“²³

Dále definuje příslušníka národnostní menšiny jako „občana České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“²⁴

²² Národnostní menšiny. SEDUKON, o. p. s. *Multikultura zlín* [online]. 9. 01.2012 [cit. 2012-01-21]. Dostupné z: <http://www.multikulturazlin.cz/l.php?id=2>

²³ Česká republika. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin. In: *SBÍRKA ZÁKONŮ*. 2001, č. 273, 104. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb01273&cd=76&typ=r>

²⁴ Tamtéž

4.4. Repatriace

Slovník cizích slov jednoduše popisuje repatriaci jako návrat do vlasti. Upřesnit to lze jako hromadný návrat do vlasti osob, které se vystěhovali dobrovolně, nebo byly vyhoštěny ze své země násilím.

František Ledvina vnímá repatriaci jako „*návrat lidí na území, na němž původně žili. Bývá doprovázena zklamáním z toho, že jejich bývalé životní podmínky byly zcizeny nebo změněny, osobní svazky přerušeny a jejich někdejší postavení ve společenských vztazích je obsazeno. Vyžaduje další resocializaci, která je někdy obtížnější než ta první, přinejmenším z důvodů vyššího věku.*“²⁵

Druhá definice více vystihuje podstatu repatriace zkoumaného etnika. V případě Krymských Tatarů jde o hromadný návrat menšiny na Krym, ze kterého byli deportováni Stalinem v roce 1944 do Střední Asie z důvodu údajné kolaborace s Němci.

²⁵ Marxismus.cz: Slovník společenských věd a pověr. LEDVINA, František. *Základy marxistické filozofie* [online]. 2006 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://marxismus.cz/slovník/slovník2.htm>

5. Hlavní kulturní prvky Krymských Tatarů

V této části jsou popsány historické události, jazyk a náboženství. Všechny tyto prvky nějakým způsobem ovlivnily a nadále ovlivňují formování zkoumaného etnika a jeho etnické a kulturní identity. V případě Krymských Tatarů tyto prvky pomohly k upevnění etnické identity a k určitým změnám v kulturní identitě. Není možné zde obecně určit, zda se kulturní prvky smísily s prvky ostatních kultur, došlo k jejich úpadku, nebo se vůbec nezměnily. Můžeme však určit změnu u jednotlivých prvků.

5.1. Historie Krymu a Krymských Tatarů

Tato kapitola popisuje historické události, které se odehráli na Krymu a v jeho blízkosti a také přímo týkající se Krymských Tatarů. Tyto události jsou důležité, aby si každý mohl udělat vlastní obraz toho, kdo má v současnosti na Krym větší nárok. Zároveň měly historické události, převážně ty negativní, významnou roli ve formování a upevňování etnické/národnostní identity menšiny. Mají výrazný podíl na současné situaci, například deportace do Střední Asie a návrat zpět na poloostrov je neustále důležité diskutované téma. Historické události tedy tvoří nedílnou součást kultury.

První zmínky o Krymu jsou již v řeckých bájích, kde se Krym nazýval Tauris²⁶.

²⁶ Název vzniká podle prvních známých obyvatel Taurů

Obrázek 2 - Mapa Krymu neboli Taurien z roku 1791²⁷

O Tauris je zmínka například v báji o Argonautech a v příběhu Odyssea. Řekové osídlili pobřeží v 6. Století před naším letopočtem a založili zde několik měst a přístavů jako je Panticapaeum (Kerč) , Theodosia (Feodosija) nebo Chersonesos (součást města Sevastopol). Řeky však stále napadaly bojovné kmeny z Asie. Poté od prvního století našeho letopočtu spadal Krym pod Římskou říši. Krym byl však stále pod nájezdy různých bojových kmenů. Ve 4. století patřil Krym Gótům, kromě Chersonesosu, který byl do 10. století součástí Byzancké říše.²⁸²⁹

Krymští Tataři jako národ vznikají v souvislosti s mongolskou expanzí do euroasijských stepí ve 12. století a jsou velmi ovlivněny okolními etnickými a migračními skupinami různých etnik. V roce 1243 na poloostrov vpadla Čingischánova vojska známá pod jménem „Zlatá horda“. Ta vytvořila svými nájezdy obrovskou říši zvanou „Zlatá horda“, která svou velikostí sahala až za hranice Číny. Po rozpadu Zlaté hordy v 15. století se říše rozpadla na menší celky tzv. chanáty. Jedním z nich byl i Krymský chanát. V roce

²⁷ autor: Franz Johann Joseph von Reilly (1766–1820) dále ke shlednutí

na: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_Crimea_in_1791_by_Reilly_061.jpg?uselang=cs#

²⁸ Malá ilustrovaná encyklopedie A–Ž. 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1999, 1213 s. ISBN 80-860-4412-2.

²⁹ DVORÁKOVÁ, HERZÁNOVÁ, KOHOUT, NEJMANOVÁ, PEKÁRKOVÁ. HOSPODÁŘSKÁ A KULTURNÍ STUDIA. Krymští Tataři - Crimean Tatars: Historie Krymu [online]. 2014 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/?id=krymsti_tatari_2014&#historie_krymu

1475 se stal chanát na další 3 staletí součástí Osmanské říše.³⁰ Za Krymského chanátu vznikají počátky tatarské státnosti na Krymu. Rod Girejovců³¹ vládl na Krymu až do roku 1774, kdy Rusové zcela porážejí Osmany³². Roku 1774 tedy Osmané ztrácí vládu nad Krymem.³³

Kvůli výhodnému geografickému rozložení Krymu bylo vedeno mnoho bitev mezi osmanskými Turky a Ruskem. Cílem válečných výprav bylo získání přístupu k Černému moři, které mělo významnou obchodní, politickou a strategickou pozici. Následovně byl Krym v letech 1802-1917 administrativně-územní jednotkou Ruské říše a jmenoval se Tavrická gubernie³⁴.

³⁰ *Tatar.cz: Tataři jako národ* [online]. 2008 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.tatar.cz/cexca/narod.php>

³¹ Rod Girejovců: potomci prvního vládce Krymských Tatarů Hadži I. Girej 1441-1783

³² ARMSTRONG, Karen. *Islám*. Praha: Slovart, 2008, s. 27. ISBN 9788073911553.

³³ *Malá ilustrovaná encyklopedie A-Ž*. 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1999, 1213 s. ISBN 80-860-4412-2.

³⁴ Geograficko-politické uskupení na jihu Ruské říše v letech 1802-1917, kam patřilo území moderní Ukrajiny, Krymu a pevnina severně od něj, až k Dněpru.

Obrázek 3 - mapa Tavrické gubernie³⁵

Jak je vidět na mapě, do Tavrické gubernie spadala část dnešní Ukrajiny, Krym a území severně od něj až k Dněpru, hlavním městem byl Simferopol.

V letech 1854-1856 proběhla na území tzv. Krymská válka, která vypukla kvůli evropským sporům o ochranu křesťanské menšiny v osmanské říši. Tato válka se stala nejkrvavější rusko-tureckou válkou a přerostla téměř v celoevropský konflikt.³⁶

5.1.1. *Osvobozené hnutí*

Začátek hnutí sahá až do konce osmnáctého století, kdy byl Krymský chanát pod útoky Ruské říše. V dubnu 1783 bylo území Krymského chanátu připojeno k Ruské říši. V prvních letech okupace ruskými vojáky byly snahy o osvobození jejich země vojenskými prostředky, což bylo v té době běžné. Krymští občané však utrpěli velké škody během rusko-turecké války v letech 1768-1774, kde byli zrazeni posledním Krymským

³⁵ autor: Ю. М. Шокальский, rok 1901, zdroj: Брокгауз Ф. А. Энциклопедический словарь / под ред. проф. И. Е. Андреевского. Т. 32. 1901, dále můžete najít i na: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tavricheskaya_gubernia.jpg

³⁶ ARMSTRONG, Karen. *Islám*. Praha: Slovart, 2008, s. 28. ISBN 9788073911553.

chánem Shakhin Girey a jeho dvorem, za příslib vznešených titulů, a proto neměli již potřebnou sílu vzdorovat kolonizátorům.

Rusko mělo navíc dobré zkušenosti s kolonizováním významných teritorií slabších sousedních států a s potlačením jejich odporu. Z těchto důvodů byly brutálně potlačeny všechny snahy o povstání, z nichž největší byly v „Bachčisaraji a Gezlevs“. Časté bylo také likvidování významných a inteligentních lidí, potenciálních vůdců odporu proti Ruské kolonizaci. Chvilí po zveřejnění manifestu o připojení Krymu k Rusku, koncem dubna 1783 Kateřinou II. Velikou, bylo shromážděno a popraveno několik tisíc vědců, vojenských vůdců a duchovních v dnešním městě Belogorsk (dříve Karasubazar).

Dobytí Krymu bylo důležitější než ostatní, kvůli jeho přírodním zdrojům a geografickému umístění, zvláště proto, že mělo Rusko v plánu dobýt Istanbul a zajištění přístupu k Středozemnímu moři.

Rusové věděli, že musí něco udělat s krymským obyvatelstvem. Začali proto domorodé obyvatelstvo vypuzovat pryč z Krymu všemi možnými prostředky a začali osidlovat Krym ruskými občany. Dávali ruským farmářům nejúrodnější půdu, na nevhodnou půdu vyháněli krymské domorodce. Byly uskutečněny různé útoky, diskriminovali vyznávání islámu, tím se jim povedlo vyhnat mnoho Krymských Tatarů do Osmanské říše. V té době začala masivní emigrace, která pokračovala celým carským režimem. Počet emigrantů se zvyšoval či snižoval v závislosti na uplatňované politice vůči Krymským Tatarům. Nejvyššího bodu dosáhla během Krymské války v letech 1854-1856, kde se Ruská administrativa pokoušela vysvětlit ostudnou porážku ve válce „zradou“ Krymských Tatarů, což zvýšilo jejich utlačování.

Výsledkem represe a migrace byl pokles Krymské populace přibližně z dvou milionů v době Krymského chanátu na 186 tisíc, což bylo v roce 1897 34% z celkového obyvatelstva Krymu. Kolonizátoři začali ničit historické a kulturní památky a duchovní kulturu, protože věřili, že čím více jsou lidé nevzdělaní, tím lépe se dají ovládat a neprahnou tolik po svobodě a nezávislosti. Během několika let byla zavřena stovka škol a u ostatních bylo vyloučeno náboženství z učebních osnov. Přes devět set mešit bylo zničeno a přestavěno pro vojenské účely nebo na kostely. V roce 1833 byly shromážděny a

spáleny knihy a rukopisy napříč celým Krymským poloostrovem. Totéž jen lépe organizované se stalo i o 111 let později při deportaci Krymských Tatarů v roce 1944.³⁷

Jediný dochovaný historický monument z období Krymského chanátu a zároveň jediná památka na krymsko-tatarskou architekturu je Chánský palác v Bachčisarajaji, který je na obrázcích 4 a 5. Palác byl postaven roku 1532 jako dědická residence dynastie Giray, která vládla Krymskému chanátu v letech 1441-1783. Palác byl důležitým politickým, duchovním a kulturním centrem Krymských Tatarů. I nadále si udržuje svoji důležitost, je zde i národní svatyně Krymských Tatarů.³⁸

³⁷ Volně přeloženo z knihy: DROHOBYCKY, Maria. *Crimea: dynamics, challenges and prospects*. Lanham, [Md.]: American Association for the Advancement of Science, c1995, lvi, 250 p. ISBN 08-476-8067-3.

³⁸ *Khan Palace in Bakhchisaray* [online]. 2004 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z:http://www.hansaray.org.ua/e_index.html

Obrázek 4 - Chánský palác v Bachčisaraji v roce 1784³⁹

Obrázek 5 - Chánský palác v Bachčisaraji v roce 2013⁴⁰

³⁹ Fotografie pochází z archivu respondenta

⁴⁰ Fotografie z vlastního archivu.

5.1.2. Druhá fáze Krymského osvobozenického hnutí

Sto let po dobytí Krymu Ruskem, začala druhá etapa osvobozenického hnutí, které mělo úplně jiný průběh. Nebylo již zamýšleno osvobodit Krymské území od kolonizátorů, neboť to bylo za daných podmínek nereálné. Vůdce tohoto hnutí se jmenoval Ismail Gaspraly, známý nejen na Krymu, ale v celé ruské říši. Hnutí si stanovilo primární účel radikálně reformovat vzdělávací systém Krymských Tatarů a dalších Muslimů v říši. Obnovit svou kulturu, spojit kolonizované národy, především ty turkické, které mají podobný jazyk a náboženství. Podpořit integraci islámské a západní kultury a školení Tatarů v odborných činnostech. Snaha o větší poměr účasti muslimských národů na obchodním, kulturním a politickém životě v říši. A především snaha o přechod z totalitního režimu do demokratické země, kde by se respektovala práva všech lidí. Tyto myšlenky byly propagovány v prvních muslimských novinách v Ruské říši. Noviny byly založeny ve městě Bachčisaraji právě Ismailem Gaspralem a jmenovaly se Terdzhiman. Kolem těchto novin a jejího autora se zrodila široká vrstva inteligentních lidí, kteří se po revoluci v roce 1917 stali vůdci demokratického liberálního hnutí. Hnutí však bylo úplně zničeno během Stalinovy diktatury. Jediné co zůstalo, byly myšlenky Ismaila Gaspraly, který byl nominován na Nobelovu cenu míru.⁴²

5.1.3. Deportace očima Krymských Tatarů

V této kapitole je popsáno, jak na deportaci zpětně vzpomínají Krymští Tataři. Bylo vidět, že je to pro ně stále citlivé téma a silné bylo i vyprávění od těch, kteří deportaci nezažili přímo, ale znají ji pouze z vyprávění od svých rodičů či prarodičů. Následuje přepsaný souhrn z vyprávění Krymských Tatarů. Některé části se mohou nepatrně lišit od skutečnosti, protože jde převážně o orální předávání historie, kdy lidé často zkreslují informace a fakta, neboť jsou ovlivněni vlastními emocemi.

Deportace proběhla během jediné noci v roce 1944. Na sbalení svých věcí měli necelých dvacet minut, (jiné národy měli prý na sbalení alespoň 3 dny) během kterých si skoro nic nestihli zabalit. Často odcházeli z domu jen v pyžamech, ti šťastnější si s sebou stihli vzít doklady a občas i nějaké cennosti, jako jsou hodinky, šperky, peníze a jiné. Tyto cennosti jim buď hned zabavili vojáci, nebo je později směnili v obrovském nepoměru za

⁴¹ Vlastní fotografie z výzkumu.

⁴² Volně přeloženo z knihy: DROHOBYCKY, Maria. *Crimea: dynamics, challenges and prospects*. Lanham, [Md.]: American Association for the Advancement of Science, c1995, lvi, 250 p. ISBN 08-476-8067-3.

chléb a vodu. Informátoři znají z vyprávění, že jejich prarodiče někdy výměna zlatých hodinek za kus chleba či vody, zachránila před jistou smrtí. Vagóny pro dobytek byli přepravováni do Střední Asie, nejčastěji do Uzbekistánu a Kyrgyzstánu. Cesta trvala tři dny, během nichž velká část lidí zemřela na nemoci či vyčerpání. Babička respondenta Aliho měla od své matky zlaté mince. Jednu zlatou minci se jí podařilo vyměnit za jeden bochník chleba.

Stalin obvinil Krymské Tatary ze spolupráce s nacisty, což byl částečně také důvod jejich deportace. Ali tvrdí, že Tataři s Němci nespolupracovali, ale že někteří Rusové a Ukrajinci ano. Vlastně ani Uzbeki a Kyrgyzové nebyli rádi, že ve svých zemích museli hostit Krymské Tatary. Podle Aliho je pro jejich „odsun“ lepší výraz než deportace „genocida“. Sovětská vláda to tak prý taky dříve označovala, dnes se tomu však říká deportace. Pro srovnání říká, že když v Americe nebude mít vízum, tak ho deportují pryč. Taková deportace je něco úplně jiného než byla deportace Krymských Tatarů.⁴³

5.1.4. Návrat zpět na Krym očima Krymských Tatarů

Návrat Krymských Tatarů zpět na Krym se datuje do konce osmdesátých let dvacátého století v důsledku výnosu Nejvyššího sovětu SSSR „O nezákonnosti a zločinnosti represivních aktů proti násilně přestěhovaným národům a zajištění jejich práv“⁴⁴. Přicházeli převážně ze Střední Asie a především z Uzbekistánu kam byli deportováni Stalinem v roce 1944.

Krymští Tataři strávili v Uzbekistánu přibližně čtyřicet pět let. Starší, kteří přežili násilnou deportaci, již zemřeli stářím, děti narozené v Uzbekistánu znaly Krym jen z vyprávění. Jen ti, kteří při deportaci patřili k mladší generaci, mohli vzpomínat na Krym. Postavili si zde domy, založili si rodiny, obstarali si práci. Uzbekistán se stal jejich druhým domovem. To bylo pro mnohé dostačující, proto zde mnoho rodin Krymských Tatarů zůstalo. Někteří však neustále vzpomínali na svojí rodnou zem, odkud byli násilně vyhnáni, zanechali za sebou vše, co jim bylo cenné.

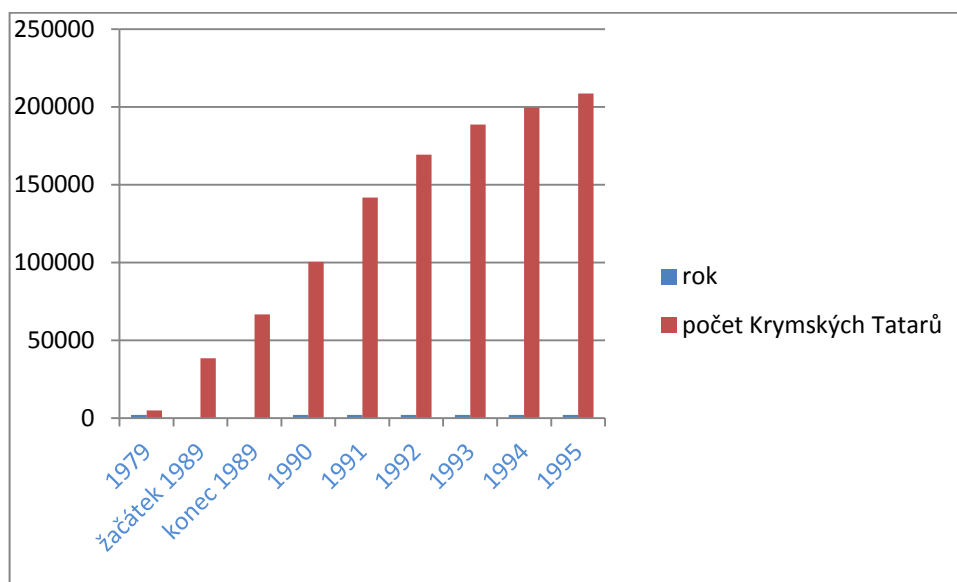
Ve vzpomínkách si často Krym idealizovali a chtěli se vrátit, chtěli zpět do svých domovů, do domovů svých předků. Krymští aktivisté měli v plánu, aby na Krymu

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ PARGAČ, Jan. STUDIA ETHNOLOGICA. *Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti*. 2009. vyd. Karolinum. ISBN 978-80-246-1155-6

převládalo tatarské obyvatelstvo. To se však nepodařilo, i když od roku 1979 do roku 1996 se počet Krymských Tatarů na Krymu rapidně zvedl⁴⁵, jak můžeme vidět v grafu 1. Je však také vidět, že počty příchozích Tatarů časem klesaly. Podle Pargače to zavinila „špatná ekonomická situace repatriantů.“⁴⁶

GRAF 1 - repatriace Krymských Tatarů⁴⁷

⁴⁵ S.M. Červonnaja, Krymskotatarskoje nacionalnoje dviženije (1994-1996), <http://tatar-history.narod.ru/krin-tatar.html>. Autorka čerpá z materiálu III. Kurultaje

⁴⁶ Pargač, Jan. Studia ethnologica: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti (2009), Nakladatelství Karolinum, 285 str. ISBN 978-80-246-1155-6 str. 11

⁴⁷ Graf vypracován na základě údajů Jana Pargače z knihy Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti (2009), Nakladatelství Karolinum, 285 str. ISBN 978-80-246-1155-6 str. 11

Značná část Krymských Tatarů, která se vrátila do své mateřské země se neměla kde ubytovat. V domech, ve kterých bydleli před deportací, jsou dnes Rusové či Ukrajinci. Hodně peněz vydali za cestu na Krym, a když jim potom ještě extrémně nadhodnotili ceny pozemků či nemovitostí, tak si je nemohli dovolit a museli žít ve velmi špatných podmínkách. Často bydleli na ubytovnách, u příbuzných, ve větších skupinách a bez základních sociálních potřeb. V této době často vznikají konflikty mezi zkoumaným etnikem a ostatním obyvatelstvem například právě o stavební parcely.

Další problém byl se získáním ukrajinského občanství a s tím spojené problémy v běžném životě. Bez občanství nemohli pobírat sociální dávky, uplatňovat politická práva, získat zaměstnání či vzdělání a další. Informátoři také často upozorňovali na diskriminaci v zaměstnání. Jednadvacetiletý informátor Asam se s rodiči vrátil z Uzbekistánu zpět na Krym v roce 1992 a o návratu hovořil takto:

„Jak to říct, bylo to těžké. Když byli Sověti poraženi, tak jsme měli možnost vrátit se do své rodné země a začít zase od nuly. Když byli moji prarodiče deportováni do Uzbekistánu, museli začít vše od začátku, a když přijeli zpět na Krym tak taky. Co na to říct, bylo to těžké. Matka je ekonomka a v Uzbekistánu pracovala, ale tady nemohla sehnat práci, protože je Krymská Tatarka. Rusové nám nedůvěřovali. Když zjistili, že jsme Krymští Tataři tak jim práci prostě nedali. Můj otec je učitel hudby a našel tu jen špatně placenou práci. Začali jsme pracovat na zahradě a prodávat zeleninu. Díky bohu teď máme dům, máme co jíst a pít.“

Dále zmiňuje Asam, že jeho dědeček měl dokumenty od svého domu, kde bydlel před deportací, a i přesto mu ho nechtěla vláda vrátit jen tak, i dnes mají problémy. Státní instituce prý upozorňovaly ruské obyvatele, že nesmějí prodávat pozemky Krymským Tatarům. Jiný krymsko-tatarský student vypovídá:

„Moje rodina se vrátila na Krym v polovině 90. let. Vláda nevytvořila dostatečně vyhovující podmínky pro návrat Krymských Tatarů. Tataři se vraceli k ničemu, naše domy již obývali Rusové. V Aluště je dům, který kdysi patřil mému pradědovi, dnes mi nenáleží, přestože k němu mám všechny potřebné dokumenty, o tom že před deportací mému pradědovi patřil.“

5.2. Jazyk

Jazyk považuje autor za další důležitý kulturní prvek zkoumaného etnika. Je zřejmé, že Sověti také kladli na jazyk velký důraz a spojovali ho se zánikem etnické identity. Proto se snažili zamezit používání krymštiny, což se jim z velké části také povedlo. Mnoho Krymských Tatarů považuje za svůj mateřský jazyk jak krymštinu, tak ruštinu nebo ukrajinštinu. Děti se setkávají nejvíce s Ruským jazykem ve školách a často i ve svém okolí, pokud se nepohybují v krymsko-tatarské společnosti. Mnozí se narodili v Uzbekistánu, kde se také dorozumívali rusky. Oslabení používání jazyka, však nijak neoslabilo etnickou identitu zkoumaného etnika.

Mateřský jazyk Krymských Tatarů se nazývá krymská tatarština⁴⁸. Jinak také krymština, krymská turečtina nebo krymskotatarština⁴⁹. Jo to kodifikovaný⁵⁰ turkický jazyk, který se řadí do podskupiny Kypčackých jazyků a klasifikuje se do skupiny altajských jazyků. Krymská tatarština má podle Agera⁵¹ přibližně tři sta tisíc mluvčích, především na Krymu, v Centrální Asii, Uzbekistánu, Turecku, Rumunsku a Bulharsku⁵². V historii používali písmo arabské, následovala latinka v letech 1928-1938, potom cyrilice v letech 1938-1990 a od té doby následovala opět latinka.

Krymští Tataři si uvědomují důležitost jazyka pro jejich **etnickou identitu**. Značná část Krymských Tatarů považuje krymštinu za svůj mateřský jazyk avšak nepoužívají ji k běžné domluvě. Krymštinu ovládá pouze polovina tohoto etnika a i z této poloviny je jen část, která umí správně používat písemnou formu a gramatiku. Často se totiž tento jazyk předává pouze ústně, nejčastěji od prarodičů a rodičů svým vnoučatům a dětem. Předávání jazyka by se dalo rozdělit na dva hlavní proudy. První proud si uvědomuje význam zachování jazyka pro existenci své minority. Dávají velký důraz na předávání kulturních tradic, důležitých historických událostí, které pomáhaly tvarovat nynější podobu Krymských Tatarů a zachování či rekonstrukci kulturních památek pro budoucí generace. Je zde důraz na **integraci** mezi majoritu a **revitalizaci** jazyka. Tomuto prvnímu směru

⁴⁸ *Qırımtatar tili – krymská tatarština*

⁴⁹ *Qırımtatarca – krymskotatarština, Qırımca – krymština, Qırım Türkçesi – krymská turečtina*

⁵⁰ Kodifikovaný jazyk představuje jazyk, který má sepsaná gramatická pravidla.

⁵¹ AGER, Simon. *Qırımtatar tili. Omniglot* [online]. [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.omniglot.com/writing/crimeantatar.php>

⁵² Tamtéž

odpovídá podoba respondenta Asama, který je vychováván v tradiční rodině, kde je jejich jazyk důležitý. Na otázku jestli doma mluví krymsky odpověděl:

„ Ano samozřejmě, otec říká ať doma vždy mluvíme mateřským jazykem, je to velice důležité. Pokud prarodiče a rodiče nebudou říkat svým dětem aby mluvily mateřským jazykem, tak oni nebudou. Mám i nějaké přátele, kteří neumí mluvit tatarsky a je to jen kvůli tomu, že jim krymštinu rodiče nepředávají. Pokud zapomeneme náš mateřský jazyk, tak už nebudeme národ. Proto jsou pro nás důležité národní školy a mateřské školky. Někteří rodiče nechtějí, aby jejich děti mluvily tatarsky, aby se co nejméně lišily od ostatních a lépe se asimilovaly, to je podle mě hrozné, to není východisko.“

Z poslední části výpovědi lze odvodit druhý proud. Tento proud směřuje více k **asimilaci** a postupnému **zániku jazyka**. Chování lidí vedoucí k asimilaci a zapomenění jazyka může mít několik důvodů. Jedním z nich často bývá rasová diskriminace minoritní skupiny majoritní skupinou. Tak tomu je i na Krymu. Krymští Tataři byli v historii často diskriminováni a důležité také je, že jsou od konce 18. století minoritní skupina. To jsou hlavní důvody vedoucí k úpadku jazyku. Rodiče často nechtěli, aby se jejich děti lišily od ruských či ukrajinských spolužáků. Děti byly často středem posměchu a šikany právě kvůli svému jazyku a národnosti. Druhý důvod je nedostatek škol vyučujících krymskou tatarštinu, často se tedy předává jen ústní forma, ale už ne písemná forma a správná gramatika.

Jiný vliv měly externí vlivy na odlišné kulturní prvky. Například jazyk utrpěl velké škody, neboť nyní mluví krymsky jen malá část etnika. Následují výpovědi Krymských Tatarů k otázce jazyka. Mladý student Bahysh říká:

„Částečně jsme se asimilovali, mým mateřským jazykem je ruština, ani moje matka neumí tatarsky, pouze prarodiče. Mají i ruská jména a nechtějí je měnit.“

Jiný mladý student Aziz:

„Přestože je krymská tatarština na Krymu jedním z úředních jazyků, vyučuje se jen na některých školách a jen na jediné univerzitě. Já krymsky neumím, neměl jsem se to kde naučit. Tatarsky mluví moje prarodiče a něco málo mě naučili, ale třeba správně psát či gramatiku by mě nenaučili. Ve střední Asii rodiče učili své děti rusky proto, aby zapadly do kolektivu a aby se jim nikdo neposmíval.“

Mladá Krymská Tatarka na otázku: Jaký jazyk upřednostňujete při komunikaci v rámci své minority?

„Upřednostňuji krymštinu, ale bohužel ji neumím moc dobře. Nevyrůstla jsem totiž v krymsko-tatarském prostředí, ale na jihu Ukrajiny. V dětství mě rodiče učili krymštině, ale na základní a střední škole na nás mluvili a učili nás pouze rusky, proto jsem svou mateřštinu zapomněla. Teď se snažím mluvit Krymským jazykem s maminkou a příbuznými. Doufám, že brzy nebudu potřebovat ruštinu při komunikaci s Tatary.“

5.2.1. Teoretické pojmy týkající se jazyka

Pro lepší orientaci v následující části textu, je třeba definovat tématické pojmy a pokud možno uvést případnou aplikaci na zkoumaném či jiném etniku v praxi.

5.2.1.1 Mateřský jazyk

Šatava tomuto termínu připisuje šest různých významů:

1. *Jazyk, který nás naučila matka.*
2. *První naučený jazyk, bez ohledu na to, kdo nás jej naučil.*
3. *Silnější jazyk v průběhu života.*
4. *Mateřský jazyk regionu nebo země (např. irština v Irsku).*
5. *Jazyk, který osoba nejčastěji používá.*
6. *Jazyk, ke kterému má osoba pozitivnější vztah a náklonnost.*⁵³

Připsat jeden význam, ke kterému by se přiklánělo celé etnikum, je velmi obtížné, možná i nemožné. Je taky otázka zda může někdo prohlásit za svůj mateřský jazyk krymštinu, i když jí plně neovládá. Je zde možnost rozšířit Šatavovu stupnici o další význam, kam by mohl Krymský Tatar zařadit zároveň krymštinu i například ruštinu. V tom případě by mohli považovat oba jazyky jako své mateřské. V případě zkoumaného etnika se zde totiž propojuje několik bodů z dané stupnice. Velká část etnika považuje krymštinu za mateřský jazyk z hlediska své národnosti, ale ten se zde silně kříží s mateřským jazykem regionu nebo země a jazykem, který osoba nejčastěji používá, tedy Ruským.

⁵³ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Publishers, 2001, 156 s. Mikros, sv. 1. ISBN 80-902-9521-5, str. 116

5.2.1.2 Jazykový zánik

Globalizace je jeden z faktorů ovlivňující zánik jazyků ve světě. Rozlišit úpadek jazyka od jeho zániku nám pomáhá definice Leoše Šatavy. „K zániku jazyka dochází, když mizející řeč ztratí poslední osobu, která jí hovoří ať již z důvodu její smrti či jejího přechodu k jinému jazyku. Řeč tak nadále neexistuje jako komunikační prostředek v žádné z jazykových domén.“⁵⁴

5.2.1.3 Jazyková revitalizace

Leoš Šatava popisuje jazykovou revitalizaci jako „Proces obnovení jazykové vitality formou podpory užívání jazyka a rozsahu jeho funkcí v určitém společenství.“⁵⁵

Nekvapil popisuje revitalizaci „oživování“ jazyka, jako snahu získat více mluvčích, ale také, aby se užíval ve více oblastech společenského jazyka. Nejen v rodině, ale i ve školství, médiích a na pracovním trhu. S tím souvisí vytváření pracovních míst kde se uplatňuje znalost jazyka, modernizace slovní zásoby a pozitivní pohled na jazyk ze stran medií a škol.⁵⁶

„Deset bodů na poli snah o zachování a revitalizaci etnické identity a jazyka:

1. Je třeba si jasně uvědomit, že zastavení etnicko-jazykové asimilace, obrácení směru jazykového posunu a uskutečnění úspěšné revitalizace je možné a reálné! O tom je třeba přesvědčit i širokou veřejnost.
2. Při vytváření modelu etnicko-jazykové revitalizace je potřebná idea, zahrnující vizi a strategickou koncepci dalšího vývoje jazyka.
3. „Jazykové plánování“ je sice organizováno „shora“, pro je uskutečnění je však třeba získat širší základnu. Potřebná je koordinovaná činnost na více úrovních (školství, kultura, politika, ekonomika), eventuálně řízená zvláštními orgány.
4. Je třeba vybrat komunikační domény, jež je žádoucí a reálné ovládnout, nebo ve kterých je možná plná dvojjazyčnost (obecně, teritoriálně), tento program je pak třeba důsledně provést.
5. Menšinová řeč by měla být nahlížena jako alternativa. Pro dosažení tohoto cíle je třeba vést kampaň na poli public relations a marketingu (vytváření potřebné

⁵⁴ ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace, s.116

⁵⁵ Tamtéž, str.115

⁵⁶ NEKVAPIL, Jiří, Marián SLOBODA a Peter WAGNER. Mnohojazyčnost v České republice: základní informace. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 117 s. ISBN 978-807-1065-814. Str. 47

společenské atmosféry, vysvětlování a propagace, posilování image a prestiže...). Tyto snahy musí být zaměřeny i na majoritní etnikum (získávání spojenců na oficiální úrovni, vliv na mínění co nejširších vrstev).

6. *Plánovitě začlenit ekonomickou sféru. Dvojjazyčnost by měla být výhodou při hledání pracovního místa. V rámci toho je užitečné i využití turistiky – nespolehat se ale jen na folklorismus (hrozí nebezpečí komercializace).*
7. *Stále hledat modely a formy národních aktivit odpovídající aktuální situaci. Přitom dbát plánovitě i na zájmy a potřeby mladé generace.*
8. *Nekoncentrovat se pouze na globální otázky (zákonný status, práva...), ale zaměřit se důsledně i na běžnou lokální/komunální sféru (v ní se pokusit v maximální možné míře uvést do praxe „papírové zkušenosti“).*
9. *Cíleně a systematicky využívat zkušenosti jiných malých etnik, udržovat s nimi kontakty.*
10. *V rámci všech těchto aktivit by nemělo chybět pozitivní naladění a kulturní vyzařování – důvěra v budoucnost. „⁵⁷*

Těchto deset bodů může sloužit jako inspirace nebo základní body ve vlastním plánu ve snaze o revitalizaci etnické identity a jazyka. U každého etnika se však mohou vyskytovat odlišnosti, které jsou charakteristické pouze pro něj. Je zde také problém v tom, že není na toto téma pouze jediný společný názor. Tudiž by kampaň na revitalizaci jazyka musela nejprve oslovit alespoň větší část etnika a mít jeho podporu. Někteří Krymští Tataři zase nekladou na svůj mateřský jazyk takovou váhu, neboť jejich etnická identita je nadále silná.

I s těmito rozdíly se však mnoho Krymských Tatarů snaží o posílení jazyka. Existuje již pár národních škol a na některých středních či vysokých školách se krymština vyučuje, i když zatím v malém rozsahu. Z výpovědí respondentů se jedná zhruba o deset škol na celém poloostrově, kde se vyučuje. Ve státních institucích se používá jen zřídka. Velký přínos pro revitalizaci jazyka má krymsko-tatarská televizní stanice ATR⁵⁸.

⁵⁷ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Publishers, 2001, 156 s. Mikros, sv. 1. ISBN 80-902-9521-5, str.105-108

⁵⁸ Krymská televizní stanice: <http://atr.ua/>

5.2.1.4 *Stav jazyka*

K určení stavu jazyka, ve kterém se nachází, nám pomůže stupnice amerického sociolingvisty Joshua Fishmana. Fishman se inspiroval Richterovou škálou udávající míru narušení zemského povrchu při zemětřesení a stanovuje osmistupňovou škálu hodnotící rozpad jazyka. První stupeň určuje nejmenší narušení a naopak osmý stupeň značí největší rozpad.⁵⁹

Fishmanova stupnice určující stav jazyka

1. *Jazyk (míní se zejména menšinový) se přece jen ještě užívá v oblasti vzdělání, v pracovní sféře, masmédiích, a to na úrovních vyšších, ba i na úrovni státu.*
2. *Jazyk se užívá na úrovních nižších (lokální média a vládní úřady).*
3. *Jazyk se užívá v lokální pracovní sféře, v níž dochází k interakci mezi mluvčími minoritního a majoritního jazyka.*
4. *Jazyk se používá jako vyučovací jazyk ve škole, ve volnější nebo těsnější závislosti na vyučování v jazyce majority.*
5. *Jazyk se využívá k vyučování, ale ne ve školském systému.*
6. *Jazyk se využívá v rodinném prostředí jako prostředek mezigeneračního předávání tradic a sám je takto předáván.*
7. *Jazyk užívá stará generace, která už je za věkovou hranicí biologické reprodukce.*
8. *Jazyk zčásti užívá (zná, pamatuje) už jen několik jeho starých mluvčích*

Zde nelze jednoznačně určit jeden bod, který přesně určuje stav jazyka vybrané etnické menšiny. Stupnice nám však může alespoň částečně pomoci identifikovat aktuální stav, kdy se můžeme pohybovat mezi jednotlivými stupni. Autor se přiklání k postavení jazyka ve společnosti mezi čtvrtý a pátý stupeň. Nicméně po přičtení rozvíjející se situace v aplikování jazyka v médiích a školství si autor dovoluje stanovit stav jazyka na lepší čtvrtý stupeň Fishmanovy stupnice. Stav jazyka je velice proměnlivý, obzvláště dnes po anexi poloostrova Ruskem. Jeho budoucnost nelze jednoduše určit.

⁵⁹ NEKVAPIL, Jiří, Marián SLOBODA a Peter WAGNER. *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 117 s. ISBN 978-807-1065-814. Str. 53-54

5.2.2. Příklady úspěšných etnicko-jazykových revitalizací

Jazyky neustále zanikají, existují však i tzv. úspěšné etnicko-jazykové revitalizace, které můžeme použít jako modely a vzít si z nich příklady při obnovení jazyků jiných. Povedená revitalizace se připisuje například:

- A) *Gaelům sídlícím v severním Skotsku*
- B) *Laponcům v Norsku*
- C) *Maorům na Novém Zélandu*
- D) *Velšanům ve Velké Británii*
- E) *Baskům ve Španělsku*
- F) *Gagauzům v Moldavsku*⁶⁰

Autor považuje za nejbližší Krymským Tatarům příklad Gagauzů v Moldavsku. Jako jediní z uvedených minorit patří Gagazové do východní Evropy a stejně jako zkoumané etnikum patřili do Sovětského svazu. Dále patří gagauzština a krymština do stejné turkické jazykové skupiny. Jak je vidět mají toho dost společného. Gagauzové získali autonomii v rámci Moldavska až koncem 20. století, od té doby úspěšně podporovali revitalizaci jazyka i gagauzské instituce.

5.2.2.1 Příklad Gagauzů v Moldávii

Jak již bylo zmíněno, gagauzština se řadí do turkických jazyků v altajské jazykové rodině, stejně jako krymština. Jazyk má jisté podobnosti právě s turečtinou. Nejtěžší období se spojuje s obdobím romanizace této etnické menšiny v letech 1918-1940, kdy Besarábie⁶¹ náležela dnešnímu Rumunsku. V této době byly menšiny a jejich jazyky silně diskriminovány. Gagauzština neměla oficiální kodifikované písmo až do roku 1957, kdy přechází pod moldavskou SSR a vzniká abeceda, vycházející z ruské cyrilice. Gagauzský jazyk se chvíli vyučoval ve škole, ale následně přežíval převážně v rámci etnika. Na jazyk se klade větší důraz během obrozeneckých snah v 90. letech, ze strachu před opětovnou romanizací. V roce 1993 přechází psaná forma z cyrilice na latinku, což byla složitá situace především pro starší generaci.

⁶⁰ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Praha: Cargo Publishers, 2001, 156 s. Mikros, sv. 1. ISBN 80-902-9521-5, str.105-108

⁶¹ Besarábie je území na východě Evropy, ležící na území dnešního Moldavska a Ukrajiny, dříve východní část Moldávie.

Podobně jako je Krymský jazyk na Krymu uveden jako jeden ze tří úředních jazyků, je i gagauzština v Moldávii. Zajímavé je aplikování různých jazyků ve školství, kdy mají studenti orientované hodiny jazyka podle svého původu. Například Gagauz má gagauzštinu, Rus ruštinu, Bulhar se učí bulharštinu a podobně. Podle terénního výzkumu v Moldávii však hraje ruština, hlavně ve větších městech, stále roli „univerzálního dorozumívajícího prostředku“. Podobně jako na Krymu, i zde uslyšíme jazyk převážně na vesnicích, u starší generace. Mladší generace používá gagauzštinu pro kontakt s nimi. Používání tohoto jazyka se liší u jednotlivců, podle jejich vztahu k jazyku, ale velká část etnika ji používá v užším kruhu, například v rodině nebo ve škole, jinak mluví Rusky.⁶²

⁶² ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE, Hospodářská a kulturní studia. *Gagauzové v Moldávii: Jazyk* [online]. 2012 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=gagauzove>

5.3. Náboženství

Krymští Tataři vyznávají islám sunnitského⁶³ směru, Hanífovské právní arabské školy, což je jedna ze čtyř větví sunnitského islámu⁶⁴. Nejvíce se praktikuje v Turecku, které pravděpodobně ovlivnilo i vyznání Krymských Tatarů. Na Krymském poloostrově se střetává křesťanství a islám. To je podle informátorů jedním z důvodů občasných problémů ve společnosti. V dnešní době pravoslavným Rusům či Ukrajincům vadí často více víra Krymských Tatarů v islám, než jejich etnická identita. Bojí se islamizace⁶⁵ společnosti na Krymu.

Je zajímavé, že po deportaci zkoumaného etnika do Uzbekistánu, bylo náboženství společným prvkem dvou společností. Uzbekové vyznávají více radikální islám, než Krymští Tataři, ale s náboženstvím jsou spojeny i různé tradice a zvyky, díky kterým se mohli sblížit s Uzbeky.

Náboženství se často liší v závislosti na působení rozdílných vlivů. Vliv zde můžou mít tradice, zvyky, historické události i povaha společnosti a další. Informátoři často nazývali svůj islám jako „poevropštěný“, je podle nich liberálnější než ostatní větve sunnitského islámu. Ženy nemají povinnost se zahalovat, často nosí burku do mešity, ale to také není povinné. Respondentka Elnada se například nezahalovala vůbec. Jiná mladá informátorka krymsko-tatarské národnosti Arzy odpověděla k otázce náboženství:

„Není lehké odpovědět na otázku náboženství. Všichni muslimové na Krymu a v dalších postsovětských státech nemají vhodné podmínky pro náboženský život. Proto se tak lišíme například od arabských muslimů.“

Osobně rozlišuji tři skupiny podle názoru na islám v Krymském národu.

- Ti, kdo se drží „národního názoru na islám, konají tradice tak jak se to dělo za našich předků. Doufám, že to je většina národu.*
- Ti, kdo jsou ovlivněni sovětskou ideologií nebo současnými ruskými obyvateli. Často můžeme potkat mladé Krymské Tatary, kteří žijí stejným způsobem života jako Rusové nebo Ukrajinci. Pro ně zůstalo aktivní praktikování náboženství pouze v určitých tradicích*

⁶³ Islám se rozděluje na dva hlavní proudy: šiitský a sunnitský. Rozdělení nastalo po Mohamedově smrti, kdy šiité uznali za jeho nástupce člena rodiny Alího a sunnité uznali jako nástupce Aú Bakra.

⁶⁴ Čtyři arabské právní školy sunnitského směru: Hanífovský mazhab, Málíkovský mazhab, Šáfiovský mazhab, Hanbalovský mazhab.

⁶⁵ Proces, při kterém dochází k hromadnému přechodu společnosti k islámské víře.

a svátcích. Příkladem jsou i Češi, i když někteří nejsou věřící, slaví Vánoce a Velikonoce, protože se to stalo národní tradicí.

- *Ti, kdo jsou ovlivněni novými islámskými proudy cizími pro nás. Všimla jsem si, že to jsou většinou mladí muži. Takoví lidé žijí spíš podle arabských tradic.“*

Další mladá krymskotatarská informátorka Aise:

„Význam islámu je opravdu velký. V současné době na to není jednotný názor. Většina Krymských Tatarů slaví naše náboženské svátky Kurban Bayram a Oaza Bayram, pohřbívají podle islámu. Svatební tradice je občas takovým mixem islámských pravidel a národních zvyků. Někdy vidím bohužel svatby, které se víc podobají těm Ruským. Naštěstí tento trend už mizí, byly to přežitky sovětské doby, kdy všichni dělali všechno stejně.“

Informátorka ve středních letech:

„Právě náboženství je prvkem sjednocení národa. Tak to fungovalo všude. Není-li náboženská idea, musí být jiná, filozofická, ekonomická. Islám působil jako katalyzátor ve formování našeho národa a také byl důležitým faktorem při záchraně naší mentality při sovětské okupaci.“

5.3.1. Renesance islámu

*„Islámská obroda staví na významném dědictví aktivismu a reformem.“*⁶⁶ Podle Richarda Jandy je hlavní část obnovy islámu, návrat k základům islámu a jeho očištění od převzatých praktik. Je to snaha o návrat k modelu Muhammada a k začátkům muslimských společenství.

První nová islámská hnutí v první polovině dvacátého století jsou například Muslimské bratrstvo v Egyptě a Džemáa Islámíja v jižní Asii. Základem těchto hnutí byla myšlenka, že islám ovlivňuje veřejnou politiku stejně jako soukromou zbožnost. Klade také důraz na organizace, které by stanovovaly islámský systém vlády a práva.⁶⁷

Další obroda v sedmdesátých letech dvacátého století klade důraz na přísnější dodržování náboženských předpisů⁶⁸, šíření islámské literatury a islamizaci společnosti. Důležitou částí se staly i islámské symboly, slogany a ideologie ve veřejném životě

⁶⁶ JANDA, Richard. *Islám: náboženství, historie a budoucnost*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2010, s. 167. Encyklopedie Britannica. ISBN 9788072176281.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Islámskými náboženskými předpisy je myšleno: pravidelná návštěva mešit, půst při Ramadánu, zákaz alkoholu a hazardu.

islámského světa⁶⁹. Často je islám využíván k upevnění politického statusu a k mobilizaci veřejné podpory.⁷⁰

Náboženství neutrpělo takový úpadek, avšak je značně modernizované, mladší generace často požívají alkohol a nedodržují přísně Ramadán a další zvyky. Jako příklad je uvedena výpověď mladé Krymské Tatarky Arzy:

„Snažím se dodržovat nějaké zvyky. Tento rok budu držet půst, doufám že to vydržím. Dále slavím svátky jako Kurban Bayram a Uraza Bayram.⁷¹ Pro náš národ je také důležitý den deportace 18.5, někdo v tento den čte modlitby, já osobně ne. „Pětikrátou“ modlitbu namáz nedělám, protože na to mám slabou vůli, ale mám v plánu začít.“

Krymsko-tatarský student vysoké školy říká o islámu:

„Islám je mírumilovné náboženství, je v něm výslovně zakázáno zabíjet. Islám učí plodit děti, dát jim dobré vzdělání, učit je islámskou tradici, pomáhat ostatním lidem... „Existuje pověst o muži, který pil ze studny a dal napít psovi a Alláh mu za to odpustil všechny hříchy.“ Tento příběh znázorňuje to, jak je islám mírumilovný, že Alláh zachrání každou bytost, dokonce i psa.“

Tímto samozřejmě prochází velká část náboženských kultur. Všichni křesťané římskokatolického vyznání také nedodržují například každý pátek půst od masa, nebo nedodržují poctivě celou postní dobu atd.

⁶⁹ Označení islámský svět odkazuje na skupinu států, regionů a národů, jejichž vymezujícím rysem je věrnost islámskému náboženství.

⁷⁰ JANDA, Richard. *Islám: náboženství, historie a budoucnost*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2010, s. 167. Encyklopedie Britannica. ISBN 9788072176281.

⁷¹ Dva důležité muslimské svátky Kurban Bayram-svátek obětí, slaví se přibližně 70 dní po konci Ramadán a Oaza Bayram svátek, který ukončuje postní měsíc Ramadán.

Slavení Nového roku a narozenin dnes už také patří do kultury zkoumaného etnika. Tyto svátky si převzaly od ruských spoluobčanů. Mnozí v tom vidí možnost navštívit své známé, sejít se ve větším kolektivu a popřípadě udělat radost dárkem. Takové slavení nevadí ani tradičnějším příznivcům, těm vadí slavení spojené s požíváním alkoholu, které je v rozporu s náboženstvím.

Obrázek 6 - Oděv, který si musela výzkumnice obléci, před vstupem do mešity

6. Potlačení či zachování jednotlivých kulturních prvků

K potlačení, zapomnění, smíšení či obnově jednotlivých kulturních prvků dochází v důsledku působení různých vnějších vlivů. Těmito vlivy jsou v případě Krymských Tatarů například ruská, ukrajinská či uzbecká kultura. Ve všech případech jsou Krymští Tataři minoritní skupinou. Další silný vliv na kulturní identitu má státní politika, neboť Krym v minulosti patřil k Turecku, Rusku, Ukrajině a nyní ho znovu anektovalo Rusko.

Potlačení či zapomnění jistých zvyků, tradic nebo ztráta jazyka nemusí nutně znamenat ztrátu etnické a nacionální identity. Podstatné jsou hranice kultury, které si vymezí sama etnická skupina.⁷²

Jedním z příkladů, který se změnil postupem času, je rozdělení Krymských Tatarů v geograficko-politickém rámci. Rozdělení Tatarů podle oblastí, tj. na zástupce severokrymských stepí, jihokrymských horských oblastí a černomořského pobřeží⁷³, velká část dnešního etnika vůbec nezná. Možným důvodem zapomnění tohoto rozdělení může být i deportace Krymských Tatarů a jiné násilné události, které tuto menšinu potkalo a zároveň sjednotilo. Další možností je rozprostření Krymských Tatarů po poloostrově. V dnešních dnech je jejich populace nižší než dříve a nerozprostírají se na toliká území. Po deportaci jim často byly přidělovány jiné, méně úrodné části Krymu.

6.1. Tradice a zvyky

Tradice a zvyky jsou často originální částí kultury. Mohou být ovlivněné náboženstvím, politickým systémem, střetem několika odlišných kultur a můžou se postupem času měnit. Zajímavé je, že velká část respondentů klade důraz pohostinnost, úctu ke starším, lásku k dětem, soudržnost ve společenství, svatbu a hudbu. Většina z vyjmenovaných zvyků a tradic souvisí s rodinou, která je pro Krymské Tatary velmi důležitá. Vypovídá k tomu manažer hotelu v Bachčisaraji:

„Typická je u nás pohostinnost, což je typické pro všechny muslimské národy. Bez ohledu na to jaké náboženství vyznává host. Nejprve mu nabídneme kávu,

⁷² Překlad z: AYDINGÜN, Ismail a Ayşegül AYDINGÜN. Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2007, vol. 33, issue 1, s. 113-128. DOI: 10.1080/13691830601043554.

⁷³ Pojmenování popořadě jako: Nogajové, Tatové a Jalibous.

k tomu nějaký tradiční dezert, například baklavu či šekeš qijiq. U nás bylo vždy mnoho hostů a to potřebovalo velikou přípravu, jídla musel být vždy dostatek.“

Mladý student:

„Typické je u nás také prokazovat velkou úctu starším, nesmíme se s nimi hádat. Mým nejoblíbenějším zvykem je krymsko-tatarská svatba. Sejde se zde kolem tří set lidí, všichni příbuzní a známí nevěsty a ženicha a hodně se hraje veselá krymsko-tatarská haytarma, všichni tančí, seznamují se, sbližují se, někdo potkává svojí lásku... Náš národ je velmi hudební, rádi zpíváme a hrajeme, skoro každý druhý umí hrát na nějaký nástroj, máme své krymsko-tatarské písně, které odrážejí naši mentalitu, filozofii života a humor.“

6.2. Škola a vzdělání

V dnešní době je pro zkoumanou menšinu běžné posílat své děti do škol, kde se vyučuje v ruštině či ukrajinštině. Je to způsobené nedostatkem škol, kde se vyučuje v jazyce Krymských Tatarů. Tímto přístupem však nemůže dojít ke zlepšení stavu jazyka, neboť pokud se jejich děti baví v ruštině ve škole i s kamarády a jsou s ní v kontaktu i v mediích, tak je pravděpodobné, že dojde k postupnému zapomnění jazyka. Orální generační předávání krymštiny není trvalé řešení. Neboť jak říkal i jeden z respondentů, je důležité znát i pravopis a gramatiku a být v kontaktu s jazykem.

„Krymští Tataři trpí nedostatkem škol a omezenému přístupu ke vzdělání. OSCE ukázalo v roce 2007, že 3472 žáků studuje v 15 školách autonomní republiky Krym, kde je vyučování v krymštině. Na druhé straně na 33 všeobecných vzdělávacích institutech s ruským hlavním vyučovacím jazykem studuje 1 209 žáků. Zbývá tedy přibližně 40 000 dětí školního věku, které nemají možnost studovat ve svém mateřském jazyce.“⁷⁴

Co si myslí o vzdělání krymsko-tatarská studentka:

„Krymská Tatarština ještě není přizpůsobená mnohým předmětům, jako je například matematika, fyzika, chemie. Neexistují ještě učebnice v tomto jazyce, pracuje se na tom. Víím osobně od učitelky krymského jazyka, že krymsko-tatarské střední školy v Simferopolu ještě nejsou postaveny, protahuje se to. Místní vláda je v opozici k výstavbám těchto škol. Je třeba

⁷⁴Překlad z: UNREPRESENTED NATIONS AND PEOPLES ORGANIZATION: *Crimean Tatars* [online]. 2008 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.unpo.org/members/7871>

mnoho investic a dost času na vytvoření učebnic a vyškolení profesorů. V normálních školách občas vyučují tatarštinu, ale dovolili ji pouze jako fakultativní předmět, který se učí jednou za dva týdny.“

Problémy se získáním finančních prostředků v době výzkumu popisuje mladý student v Bachčisaraji:

„Například, před čtyřmi lety v Bachčisaraji, jsme měli historický Krymský památník, hřbitov, a u toho byl trh. Chtěli jsme, aby se trh přemístil jinam, a aby se památník zrekonstruoval, ale vláda a ostatní lidi nechtěli. Bylo to pro nás opravdu těžké, protože tento historický památník pro nás hodně znamenal. Rusové i Ukrajinci na to pohlíželi zase ze své strany, my nemůžeme říct, že jsou zlí, protože jim byl a je vnucován názor, že Krymští Tataři chtějí deportovat je a tak dále. Nemají nás rádi, protože si věří nějakým lžím. Problém je taky v tom, že na Krymu je mnoho menšin. Krym je naše mateřská země, ale Krymských Tatarů je tu méně než ostatních. A proto se nám těžko řeší problémy. Například Zyndžirla medresa. Bylo to těžké ji zrekonstruovat, neměli jsme na to peníze a vláda nám je nechtěla dát. Jen díky tureckým přátelům se to povedlo.“

Obrázek 7 - rekonstruovaná Medresa Zyndžirla vlevo a muzeum napravo

Někteří respondenti se k otázce anexe Krymu Ruskem nevyjádřili vůbec. Několik stručných výpovědí se však shoduje v tom, že tuto akci odsuzují. Strohá výpověď studenta, který nyní žije na Ukrajině, zní takto:

„Anexi Ruskem plně odsuzuji. Je to těžké, hodně Krymských Tatarů, dokonce i těch proruských je znepokojena současnou situací. Zdražili ceny produktů, jsou porušována základní lidská práva a svoboda slova.“

Na otázku co by změnil, odpověděl informátor, že vše co se změnilo za poslední rok.

6.3. Politická situace

Od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 se Ukrajina stala nezávislým státem, kterému připadl Krym. V těchto letech je svoláno krymsko-tatarské národní shromáždění Qurultaj, které přijímá vlastní národní hymnu, vlajku a prohlášení o národní suverenitě Krymských Tatarů na Krymu.⁷⁵ Qurultaj je národní kongres a nevyšší zplnomocněný orgán Krymských Tatarů. Vzniká i tzv. Mejlis, což je mezi zasedáními Qurultay nejvyšší výkonný orgán Krymských Tatarů. Jeho hlavním úkolem je zamezit následkům genocidy, spáchané sovětským režimem a obnovit národní a politická práva Krymských Tatarů. Prvním předsedou Mejlisu byl zvolen Mustafa Dzhemilev⁷⁶ Dále bylo vybráno čtrnáct zástupců do Nejvyšší rady Krymu⁷⁷. Tím získávají Krymští Tataři po padesáti letech první zástupce v této vládní organizaci o sto členech.

Následují výpovědi respondentů týkající se sovětského svazu. Krymsko Tatarský prodáváč suvenýrů v Bachčisaraji vypovídá:

„Během Ruského impéria měl Krym vlastní vládu, vlastní zastupitele měst, obcí, a tak dále. Byla zde stabilita, rovnováha mezi Ruským impériem a Krymem. V Sovětském svazu žilo mnoho národnostních menšin a všechny byly diskriminovány – nesměly užívat svůj jazyk, vyznávat své náboženství, atd. Sovětský svaz byl „vězením národů“. Existuje kniha Red book of the peoples of the Russian Empire, ve které je napsáno o všech národnostních menšinách žijících a diskriminovaných v Ruském impériu. Krymští Tataři byli velice diskriminováni.“

Mladý student Ali ze Simferopolu říká:

„Můj Pradědeček byl hlavou města Alušty, vybrali si ho lidé. Byl proti komunismu. Byl zastřelen vojáky, protože když mu komunisté přikázali, aby

⁷⁵ UNREPRESENTED NATIONS AND PEOPLES ORGANIZATION: Crimean Tatars [online]. 2008 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.unpo.org/members/7871>

⁷⁶ Mejlis of Crimean Tatar People: official website. [online]. 2011 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://qtmm.org/en/general-information-about-mejlis>

⁷⁷ Verkhovna Rada of Crimea je jednokomorový parlament autonomní republiky Krym

sundal svůj tradiční tatarský klobouk a vyměnil ho za sovětský klobouk s rudou hvězdou, neuposlechl.“

Z tohoto příběhu můžeme vidět hrdost Krymských Tatarů na svojí etnickou identitu, která se upevňovala v závislosti na všech snahách o její potlačení. Největší diskriminaci vzpomínají Krymští Tataři právě za sovětského režimu. SSSR chtělo vymýtit etnickou různorodost a vybudovat společnou sovětskou identitu. Z obavy ze ztráty etnické identity, však Krymští Tataři naopak svojí identitu posílili ještě více. Jedním z hlavních mechanismů byla společenská soudružnost při utlačování. Pomáhali si stavět domy, památky, často bydleli ve větších skupinách, alespoň než od státu dostali pozemky, nebo si na ně vydělali. Možná v tom hraje určitou roli postoj k rodině, která je pro ně velice důležitá, respekt k rodičům a láska k dětem, či náboženství, které je učí pomáhat lidem v nouzi.

V roce 1996 navrhla ukrajinská vláda Krymu status autonomní republiky, ale pouze v rámci Ukrajiny. Krymu je umožněno mít vlastní parlament a vládu. V roce 2000 došlo k schválení návratu deportovaných Krymských Tatarů v parlamentním shromáždění rady Evropy⁷⁸. Krymští Tataři se však vraceli na Krym již dříve, na revitalizaci však není uzpůsobena politika státu a repatrianti nemají na Krymu vhodné podmínky po život.⁷⁹ Mnoho z nich vynaložilo své úspory na cestu, a proto bydleli často ve velkých skupinách u příbuzných nebo bez základních sociálních potřeb. Podle výpovědí získávali Krymští Tataři stavební parcely v horších částech vesnic či měst, s méně úrodnou půdou, což byly často důvody sporů mezi etniky.

V roce 2004 ukrajinský prezident vetoval návrh zákona o usnadnění sociální reintegrace Krymských Tatarů do společnosti. V tomto roce se konaly prezidentské volby, kde byly dvěma hlavními kandidáty Janukovyč a Juščenko. První jmenovaný kandidát měl větší podporu Ruska a druhý kandidát byl více podporován Evropskou unií a Spojenými státy. Na Krymu volilo Janukovyče 82% voličů, což je logické, při převažujícím obyvatelstvu ruské národnosti, naopak krymsko-tatarští voliči hlasovali převážně pro Juščenka. Vyhrál Janukovyč, ale vzhledem k mezinárodnímu nátlaku a nařčení

⁷⁸ *Parliamentary Assembly: Council of Europe* [online]. 2000 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta00/EREC1455.htm>

⁷⁹ PARGAČ, Jan. *STUDIA ETHNOLOGICA. Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti*. 2009. vyd. Karolinum. ISBN 978-80-246-1155-6.

z manipulování voleb se konaly nové volby, kde následně vyhrál Juščenko. Pro navrácené Krymské Tatary to znamenalo zabezpečení integrace a adaptace do roku 2010.⁸⁰

Následuje několik Názorů Krymských Tatarů na Vládu. Číšník v bachčisarajském hotelu odpovídá na otázku: máte problémy s poskytováním finančních prostředků vládou?

„Ano, protože když nám vláda dá peníze na mateřskou školu, tak se budou Rusové a Ukrajinci ptát, proč je nedostali i oni. Krym je velice důležité místo, všichni chtějí kousek: Rusko, Ukrajina, Turecko, všichni chtějí Krym. Krym je o penězích, všechno je o penězích.“

Myslím, že byste měli udělat rozhovor i s Rusy, a zeptat se jich co si myslí o nás. Já mám hodně ruských přátel. Několik z nich se mnou dokonce mluví Tatarsky. Mám s nimi dobrý vztah, ale většinou záleží na jejich výchově a osobnosti.“

Mladý manažer hotelu Ašlama v Bachčisaraji říká:

„Krymští Tataři jako národnostní menšina nemají žádnou podporu od vlády. Ale navzdory tomu, co se jim jako národu přihodilo, že byli deportováni a museli opustit své domovy se všemi svými věcmi a odejít do cizí země, kde žili mnoho let, a po půl století se vrátili, přesto všechno dokázali zachránit svůj národ, své náboženství a tradice, k čemuž jim dopomohl Alláh.“

Následovalo několik vypjatých let mezi Ruskem a Ukrajinou. Problém je v tom, že i když jsou Rusové na Krymu majoritní skupinou, tak je Rusko považuje za minoritu, tudíž je ochotno uplatnit i agresivní intervenci k ochraně svých lidí. Vše vyvrcholilo v březnu roku 2014, kdy Putinův podpis dokončil úspěšnou anexi Krymu⁸¹. Tento akt neuznává velká část Evropských států včetně České republiky.

⁸⁰ UNREPRESENTED NATIONS AND PEOPLES ORGANIZATION: *Crimean Tatars* [online]. 2008 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.unpo.org/members/7871>

⁸¹ *Anexe Krymu dokončena: Putinův podpis završil ústavní proceduru* [online]. 2014 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/267018-anexe-krymu-dokoncena-putinuv-podpis-zavrsl-ustavni-proceduru/>

7. Závěr

Cílem práce bylo určit, jak vybrané kulturní prvky ovlivňují etnickou identitu Krymských Tatarů a popsat jejich roli v současnosti. Práce se také zaměřila na změnu ve stavu kulturních prvků, ke které docházelo v souvislosti se změnami politického, ekonomického, sociálního a geografického charakteru. Zjišťuje, jaký vliv měly tyto změny na formování etnické a kulturní identity Krymských Tatarů a na jejich současný život.

Proměna kulturní a etnické identity je mezi národy celkem běžná. Je spojena se světovou industrializací, modernizací ve společenském a ekonomickém odvětví a vliv na to má i změna v politickém režimu země. V důsledku globalizace se kultury vzájemně více střetávají a ovlivňují. Aktivnější kultura může vytlačit jinou ze svého území, ať už cíleným, nebo necíleným způsobem. Cílený způsob představuje medializace a propagování jedné kultury a zároveň diskriminace kultury druhé. Pasivní způsob je spojen s postupným přechodem od zastaralé, neatraktivní kultury v úpadku ke kultuře blízké, atraktivní a moderní, se kterou se skupina setkává například u svých geografických sousedů.

Z výpovědí Krymských Tatarů lze vyvodit, že historické události hrají důležitou roli v přítomnosti. Na základě znalosti vlastních dějin nazývají Krym svou mateřskou zem. Tragické události upevnila a posílila jejich dnešní etnickou identitu, proto dnes kladou velký důraz na celé svoje společenství. Běžně si vypomáhají se stavbou domů, s rekonstrukcí historických a jiných důležitých památek nebo výběrem financí na prostředky spojené etnikem. Kladou také důraz na rodinu, úctu ke starším, projevování lásky k dětem a potrpí si na velkých tradičních svatbách. Svatby se konají převážně uvnitř krymsko-tatarského etnika.

Velice důležitým prvkem zůstává náboženství, islám sunnitského směru, které se na poloostrově střetává s majoritním postavením pravoslavné církve. Krymští Tataři však často popisují svojí víru jako poněkud liberálnější, než je například u Arabských muslimů. To dávají za vinu Sovětskému režimu, který je omezoval v praktikování své víry.

Krymština, jazyk daného etnika utrpěl největší újmu z vybraných kulturních prvků. Úpadek jazyka je také spojen se Sovětským režimem, který utiskoval menšiny a chtěl zamezit různorodosti kultur a zajistit tím jednotnou Sovětskou identitu. Během deportace a

života v Uzbekistánu rodiče učili své děti prvotně ruštinu, aby měli co nejméně problémů a lépe se asimilovaly do společnosti. Krymská Tatarština se dál předávala jen orálně v rámci rodiny. V dnešní době již existuje několik škol, vyučujících v krymsko-tatarském jazyce, ale stále jich není dostatek pro všechny potenciální studenty. Obnově jazyka napomáhá nově vzniklá medializace Krymských Tatarů, v důsledku rusko-ukrajinských sporů a následných spekulací o anexi Krymu. Kladný přínos mají i poměrně nově vzniklá média v jejich rodném jazyce. Svými ruskými sousedy jsou ovlivněni i ve slavení různých svátků a hlavně s požíváním alkoholu s tím spojeným. Dodržování tradic, zvyků a slavení tradičních svateb je velice subjektivní a liší se na každém území a v každé rodině. Jednotlivci zkoumané menšiny zastávají myšlenku, že se s rozrůstající svobodou budou revitalizovat staré tradice a přestanou se užívat ty přikázané Sověty.

Uběhlo dvacet pět let od návratu prvních Krymských Tatarů z Uzbekistánu zpět na Krym a jejich situace se neustále mění. Vraceli se s ideou o tom, že se vrátí zpět do svých měst, vesnic a domovů, zatím co jejich pozemky patřili někomu jinému a v jejich domech bydlel někdo jiný. Stát na repatriaci nebyl patřičně připravený, a proto mnoho Krymských Tatarů zůstalo v Uzbekistánu, kde si za ta léta vybudovali nové domovy a založili rodiny. Situace se časem začala částečně zlepšovat, národy na Krymu se spolu naučily postupně vycházet, až na občasné problémy. Za vlády ukrajinského prezidenta Juščenka to pro jejich revitalizaci a budoucnost vypadalo slibně.

Problémy a nejistotu znovu rozpoutala anexie Krymu Ruskem. I někteří krymsko-tatarští obyvatelé, kteří měli proruské názory, jsou znepokojeni se současnou situací. Vyšší ceny produktů, potlačování základních lidských práv a problémy se svobodou slova jsou znepokojující. Budoucnost Krymských Tatarů je nejasná, ale faktem je, že tak tomu bylo v historii již mnohokrát a vždy si svojí etnickou a kulturní identitu zachovali.

8. Přílohy

8.1. Seznam použitých zdrojů

A. Smith, *National Identity*; W. Bloom, *Personal Identity, National Identity, and International Relations*, Cambridge 1990; B. Giesen (vyd.), *Nationale und kulturelle Identität: Studien zur Entwicklung des kollektiven Bewusstseins in der Neuzeit*, Frankfurt/M. 1991

AGER, Simon. Qırımtatar tili. *Omniglot* [online]. [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.omniglot.com/writing/crimeantatar.php>

ARMSTRONG, John A. *Nations before nationalism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2008, 288 s. z 315 s. ISBN 08-078-9607-1.

ARMSTRONG, Karen. *Islám*. Praha: Slovart, 2008, s. 27. ISBN 9788073911553.

AYDINGÜN, Ismail a Ayşegül AYDINGÜN. Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2007, vol. 33, issue 1, s. 113-128. DOI: 10.1080/13691830601043554.

AYDINGÜN, Ismail a Ayşegül AYDINGÜN. Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2007, vol. 33, issue 1, s. 113-128. DOI:

Česká republika. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin. In: *SBÍRKA ZÁKONŮ*. 2001, č. 273, 104. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb01273&cd=76&typ=r>

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE, Hospodářská a kulturní studia. *Gagauzové v Moldávii: Jazyk* [online]. 2012 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=gagauzove>

DROHOBYCKY, Maria. *Crimea: dynamics, challenges and prospects*. Lanham, [Md.]: American Association for the Advancement of Science, c1995, lvi, 250 p. ISBN 08-476-8067-3.

DVOŘÁKOVÁ, HERZÁNOVÁ, KOHOUT, NEJMANOVÁ, PEKÁRKOVÁ. HOSPODÁŘSKÁ A KULTURNÍ STUDIA. *Krymští Tataři - Crimean Tatars: Historie Krymu* [online]. 2014 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/?id=krymsti_tatari_2014&#historie_krymu

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Překlad Tereza Kuldová. Praha: Triton, 2007, 268 s. Politologická řada, sv. 5., s. 73-74, ISBN 978-807-2549-252

Etnické komunity: kontinuita kulturní reprodukce. Vyd. 1. Editor Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová. Praha: FHS UK, 2012, 292 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-29-6.

FEISCHMIDT, Margit. *Ethnic relations in Eastern Europe: a selected and annotated bibliography*. Budapest, Hungary: Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, xi, 256 p. ISBN 96-300-5002-1.

FISHER, Alan W. *The Crimean Tatars*. Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, xii, 264 p. Hoover Institution publication, 166. ISBN 08-179-6661-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, Str 50.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 45. sv. ISBN 978-807- 4190-100.

JANDA, Richard. *Islám: náboženství, historie a budoucnost*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2010, s. 167. Encyklopedie Britannica. ISBN 9788072176281.

KOŠŤÁLOVÁ, Petra. Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie, s.22
KUČERA, R. Integrace: ABZ.cz: *slovník cizích slov* [online]. [cit. 2012-02-07]. ČSN ISO 690-2 (01 0197). Dostupné z: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&typ_hledani=prefix&cizi_slovo=integrace

Malá ilustrovaná encyklopedie A-Ž. 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1999, 1213 s. ISBN 80-860-4412-2.

MAREŠ, M, et. al. *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. 1. Brno: CDK, 2004, s. 23. ISBN 80- 7325-050-0.

Marxismus.cz: Slovník společenských věd a pověr. LEDVINA, František. *Základy marxistické filozofie* [online]. 2006 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://marxismus.cz/slovník/slovník2.htm>

MEJLIS OF CRIMEAN TATAR PEOPLE: official website. [online]. 2011 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://qtm.org/en/general-information-about-mejlis>

Národnostní menšiny. SEDUKON, o. p. s. *Multikultura Zlín* [online]. 9. 01.2012 [cit. 2012-01-21]. Dostupné z: <http://www.multikulturazlin.cz/l.php?id=2>

NEKVAPIL, Jiří, Marián SLOBODA a Peter WAGNER. *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 117 s. ISBN 978-807-1065-814. Str. 47

Newspaper analyzes relations between Crimean Tatars and Ukrainian power. London: BBC Worldwide Limited, 2001. Dostupné také z: <http://infozdroje.czu.cz/docview/455047951?accountid=26997>

PARGAČ, Jan. *STUDIA ETHNOLOGICA. Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti*. 2009. vyd. Karolinum. ISBN 978-80-246-1155-6.

S.M. Červonnaja, Krymskotatarskoje nacionalnoje dviženije (1994-1996), <http://tatar-history.narod.ru/krin-tatar.html>. Autorka čerpá z materiálu III. Kurultaje ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 978-808-6429-830.

Tatar.cz: Tataři jako národ [online]. 2008 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.tatar.cz/cexca/narod.php>

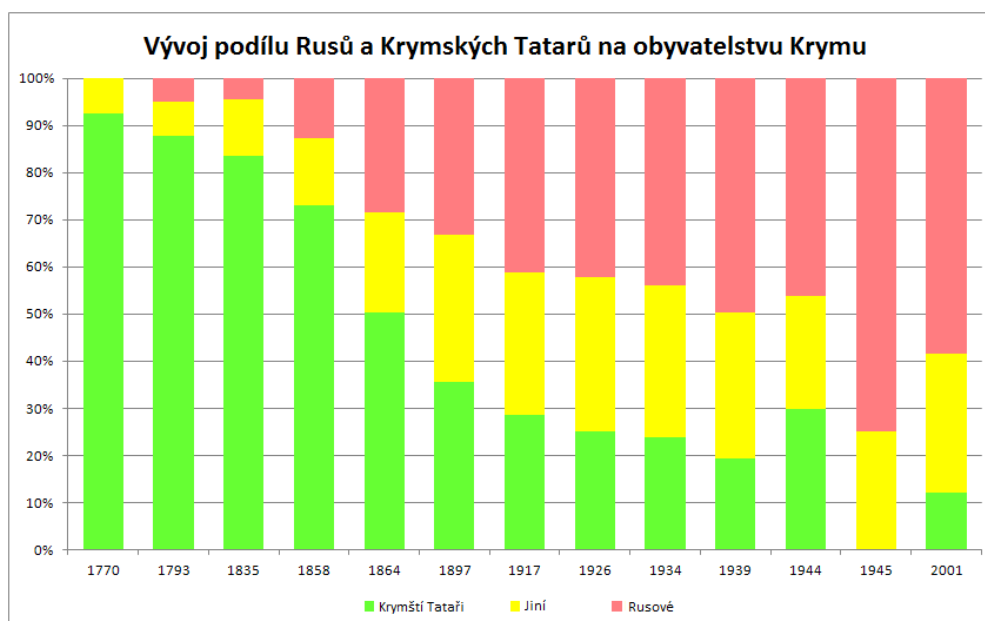
UNREPRESENTED NATIONS AND PEOPLES ORGANIZATION: *Crimean Tatars* [online]. 2008 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.unpo.org/members/7871>

WILSON, Andrew. *The Crimean Tatars: A Quarter of a Century after Their Return. Security and Human Rights* [online]. 2014-04-30, vol. 24, 3-4, s. 418-431 [cit. 2015-02-25]. DOI: 10.1163/18750230-02404012. Dostupné z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/18750230-02404012>

СЕВАСТОПОЛЬСКАЯ ГАЗЕТА: *Российские города с греческими именами* [online]. 2006 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://sevastopol.press/2006/07/20/vopros-otvet/>

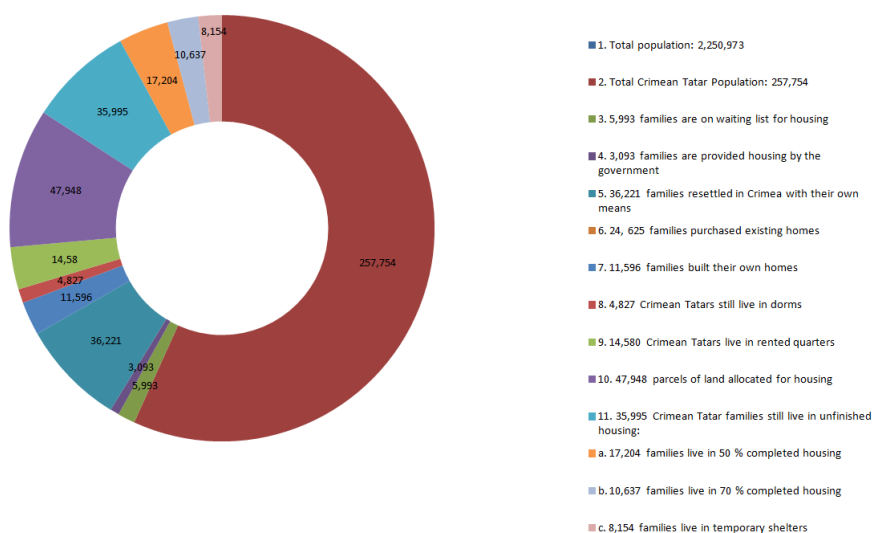
8.1.1. Statistiky Krymských Tatarů

GRAF 2 - Statistika o obyvatelstvu Krymu⁸²

GRAF 3 - statistika o osídlení Krymu⁸³

CRIMEAN AUTONOMOUS REPUBLIC

⁸² Blog.iDNES.cz: Krym ethnic history [online]. 2011 [cit. 2015-01-13]. Dostupné z: http://blog.idnes.cz/blog/21904/405784/Krym_ethnic_history_a.PNG

⁸³ International Committee for Crimea [online]. 2005 [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.iccrimea.org/reports/populationstats.html>

Fotografie z výzkumu:

Obrázek 8 - mladý Krymský Tatar Asam⁸⁵

Obrázek 9 - Tradiční večeře v Bachčisaraji, zleva polévka langhman, mleté maso ve vinném listu, polévka šurpan a tradiční bílý chléb⁸⁶

⁸⁵ Fotografie z vlastního výzkumu

⁸⁶ Fotografie z vlastního výzkumu

Obrázek 10 - tradiční šaty Krymských Tatarů, vlevo mladá děvče, vpravo výzkumník⁸⁷

⁸⁷ Fotografie z vlastního archivu